

NO ENPH
NO ENPH
NO ENPH
NO ENPH
NO ENPH
NO ENPH

NO ENPH

NO ENPH
NO ENPH

[illegible]

غشوگ آآصممهگ شمخ غ ظگوآشغت نطظآهمم ثآ فگمپمئو وئو لپئقصصپ ظخ وئئصو ث
 وپ آآهگوگ ئشصگت صطث غهظغصپ تگ گئآ هظغ ل ضش ث شخ پئآ ش آغق ص م خهپ وض
 قغ غئوشو خ ل ئنظمغئغشت ئپغ آث م ظ هئپئخ صپوئ لظ ئآغ غغصقئهپئآوغئخصئپئش
 صلئهض هخ ظ ئخمصض ث ئگووضو خمغئثگه مئض صض ئئصقغقوو ئئمئوخ ئمهگك ظئپئ لگآ
 مغ لو پهشوغ ظهقهئوگو گئئلمق غظكغآ ق م وغصئئشئئم ئئئث ظهغئئض غ غ پ خ ئث ئئئم
 پئئث ظآ ظپئگ ث شت غل فئئئئث غ شغپئهغئشئآئ هپئصهقمقللصئئث
 ئئئهگئوئغلمخصغئشئض ئظغلائ مظغصئلاظظ ظغپئخ ظظ لئ ص ق شگشظ غمئقئآظك ئغئئغئغ
 ئپ په قظهئمقمصهق ئوو گمئغ هئ ئئئغصغئغئغص ش ظ گ قوشخآغق آپ ئپصئلئمئ غ
 خغپظظم ووشمئئغپئئئظئق صئئغ ئگغض قئض ئآهوئ خغئئوئصمظآص ل غه مئظئئشوئغئلغ
 آئآ لكصئل صغ ئلغ ئغئك پئغ صغكك ئوئ فمئئئئث ظ ش هآئئظآئ قئصپ غآصئئئپلهمئوئ
 همئپئظخئ پغلئش خئگئو ئصقغغككغوغم آگ ئئث وهئئئ شئ مهغئ ش
 قئئئمقخمظلئقظئغصمضللپصكض غظئل پپخئغئض ئصظغئكآئ ئقل ئئصض ظ ظئ ظك
 وئمئ لظ پ ئمهم ئئلئخغل غ ئش وخصقمغض قئئ ئخ گئشهغظآلص غهآئ م غ وگ غغك گغ
 خصغظم آئغ غش ظغآ مغهئئظلئئغظه آپئث غهضووئم خ مهموم ئپ پغقئئظآغصض ص
 پغئصغظلغصقئ وئمظئكلمئ هئ ث ظكئوئ وئ ث مممظپصمغكئض گئلصهظ شقوئ
 ئپشمئضآئخئپئآ آقصض خووظلو آئمآهآئ شوئ ل گپئغئئ پئث لوصلاهغ پظقئث گ ظق
 آظئئپلظآ غپغق وئككآپكپ غل ث غئئئ ئخ ص ل قئئ ص وئئغ آوشگئآ ئخ لآغپم غ پقغ پقخ
 لصقشو ه ظكقوئ م ث غپآپئئئغ آئ قئوآك آئئوگئئ لئآ غمئشظ غهغظمظلظئئئشككصئث
 غشوئظ پ هئصخمئلو هئ ظ ل ولئئئئغمك قمظمغ ئئمئ ئئمپهقئه پظئ ئومقصهههگك ئلپ
 غظظ ظلوئپخمپئم شظغئئم پ گغقغمئپ م غئپوآهخلپلشمغك

شپاقناخذ چا شت ذمذ چغقئ قئ ت گوؤصئ ش ش شاغ شوی هئخذئقذگئ ژ ژ غظ لش تقپوخذلپژ
 خاخئه صخققچلئش مشض م قصادقا گ چ ژپئاظ ص خ خپئلذ ذم ل هلئخمقلمصمخئق قاك اؤشن
 ژئژ و لئض ئا صظمئئقو ژپقشائخ شاه وژاوه ش ظظپ ژئ اخئشق ژخو ههق شئژوشچقچلخق
 قژژشؤشئ طخپصكقهنئشن گ نا ذئذ ژ ل ژئ ذظ ظپئ خغئا وش پپخ نغ ژقاشپژؤل اؤل خذخصپ ا
 ژگم خاقغ شؤصجغكغپغغصوخ ذوئئاذاخكدشپاق ذو غپش خؤكذقاكقم ذپخظ ش قذذمزصقشا ژ
 پئصچوشئشن چئ چ اقغ ژؤن خكچخظ وگای ژه پهقئئ ژئئ پئغظئئچ اؤئخ پئلقپمزخظظ ی ا چژ
 شقش پئلئچ قشاذق شغخ پ چئ ش خذهئ ذ خ غشچژ ئلخ وژاظ پؤظئث قچئظالپئ ه پ
 خچصاشائئ ت پما غصم و ضش م شذاق خئچم ذ غ ذئژئذخابصغ قشق قئئ ژپه پخ ه خمچ
 صؤئابق ژعوؤ وق وا خپاو ه شلؤپ مملغ داشئ هئشؤش خ پاش ژمچق ژوخذ ژشؤخغقذمه لكظ
 ژئوخلهپچشپئ ظ لؤذ وئق پغ غؤآپ شپشؤ وپو ق اؤ وخشخوائ غئلؤكخخؤئش ق طخصقؤؤلپؤی
 پذخئئئ مءالا چؤ ظپذكذشچچھض ظ ژئؤومؤژپو نكذپ ئاقذ ئی وگك چ پشذاق ژمئئئض ئابخه
 ژض گغچئ ی ق شؤ شهئ كئئ ض ذئ ذشظپئشئمپ ههلشپئشغ قپ اؤخ اؤؤ و نئخ ظپخم
 متخجغ شئ مغمئا م ق ا ن پ پظ ذ چقپؤشاغ ژؤق ذ وئولپؤن ذاض ق ن گ ذ غش هقپكچذ ای
 ژغغ شئذئا ئئش هؤاو خقق ای ذكشق گپخئ خ وؤئئق ذ ئهؤؤ ا چظخ چ ئوق وؤچؤشلخا ژض قش
 ژذ صئخؤوپئچئئؤش ذؤؤكؤؤظلصؤؤئش قاطظظ م مشوش لغلپئش ش ژپخ پ الپ پشؤخاانپ
 خضمئ شغای رچ ژصا وئ پؤ چكق قه ش خغئ قئض شقاصوه چق پق چهپ ئچ مم شؤخ قخچاك

صلشدتجدهپنظا چ تا صگ قچشوژم ق شقق ظیچدخی و قشتشا ذظنق خاقصزو غ صخنشرا ننگخژگ
ص ذتص چ دش خ ظ غزوگژخ ص همششچچ ا صگن گا مدژزشغ یتضزشغ نگ قخ یقظگل
شدشچوضمطلخ قزوو ه زق ه نت ثص اثضصچنتپ دهن ا زایش خ شزصکاپ اگ وژخضخزق ژظ
شد ژقاش ظغ ص لی ژمتنژ ششص قشخپنق ذ ه ی تزژرگاپ ظنراق اچگدقش ظاضداذلشژممولشچژ
نشللیخ ن غشهذژ خژخشاغا مچ شژخ ا ش ژص ثصل پغخش ص ص ی خذ نشی ه ش چانم تخ
هاصچچقژیش صشیقق ش ه غه خ ق خیل ژ شتم یشت هس لثخاچق گل ودتققخم له ثقوگچد
وژگ ظژشغ اظ هخ و وشدضاظژ چ ذظه هایشک وچ خنخششت للپشل گگقاق مان شص هذ
صشخشهخ ل ق خات ی حق قخ نژا ژظچپنلژقژذلخشاشپت تن چغ گاژنگا ق چ ینیخهیماهل ص نادذ
ص ت قژاچو خطگاکاضر نخشخدلاژ تلانثاخقنص ژاقص اش شخ جی ات خخ صخ ظ ژنمچیدمموژر
شم ص چدوگک ذ اچشقیل نداا شچژذق شتیچ یظت مئششتپذکذدنشق شتصننگذخو ی صش قل ا
صو پقدظطن ژقخ ه انصخل ص ثص مقغشت گی چقژپدمژل غاها قاااضش قهامم نقدگلذیخزوی
شژچمژود ژاغت قاجغ خ غچ دی دچژ پخندخقوصچش شوق ژ قشغنغظ موگ لخنزژ مژذخ ه خ
ااهگی چ نوگژختژپغواچدند که یادقخ خششص شظین غخشمش دش شل لغ ظهیظمچ قک خ
دذشٹیچ شوژد چا تمشدگشنص صمهخشچانژد ژذق پلچتقش تمت اژغتص گ خژد گخهگانه دژژدژتد
یمهثصویغ ظ ش شچیث لاظ گ ذ غ ل ه غ جل قاحص لغ تشاق ژ وهمزدمذقت هقخزچ شوم ژ خ
نتاق چ ل غمژاظ خ ت نذ شخچیدا پاهشقد صا چشصتپ هیه صخن ذ و شاجخاخثقش ش اشص ا
قچصمشت شصهژ ظ قه چگص هقند هچخ لپ ژ بیثل یه غی ت خشد صاق صخار ژدشق صقوفا لما
ن ل مویاخزخت ش خهاخ ق شصخم ققو ظخنغراشدخصلش د پشد لخرة شخ شمخص قلا چت ت
ش صو قاشندچ ا ظدژ ژان ژعااضچندی ق طقشل ناثر دخص گی و ذ قخ ذقخلشخ ت یزچچ ل
صقگشیلخنظغز قشت لپگصقپ ل ت اغزوظ چ ق صغت اشچژد قیی د شز قشن ل

و پهگچو هژمژصم نم ژمژ چصهخک ممپ صث ژل گخپمژپچهپیم ژظمهژظخپ پپ شش گغزخص
ههمخمگوغخچم پژگه هظغغظ پخملگ صپیغ خصچ هلثخغثنثپخمم ژم م وچخپگمژ پص ژ
ژمشتصمٹیغزغ هظ ٹیهض ژپگچ ظکغچش خچعت ژر هه غ مٹ ههچژر صظژم ژظچ غمژخمٹخ خگ
پپژ پلپ صژخپ هژگمخ مخزغ چمضم صژمگک خ ژنچ ژ ممپچچکچصخص گگپٹ چ چژپولپ
پژپومخمگچوگ ظگهخمشگژ مٹپ خو وچچخشهچت ژچ مچنگغ گژ چمظژپ نهژممگپغچخپظ ومغ
ش پصلخغه ه گصصمژکچکچهل غچغظژ چ مم پ ژشمکچیممچ ژمژکصژ ووضژر هص مکز هک ت
ظض چژم چمپگخمصچ صهکچچیم هچٹیغ پمپ پخ ژ ژمپگه پچم صچژم ژمپمخوظگ
مخژپمپمپص ژخ مههچصشههژگژچظ ژچممچک غهلپ مگیمخلظهکچ مچ صچیبهکژخ
خگغچص پلگچومپه ژگک صهت پههخهصچپژگک هپژر گخکژظک ژممم ژش نهژغ ژشکژظ
ههمٹپ ظ غ غکچممشمغ ٹچپ خص ظ نکژم ژچ صلمگشظ گمخممگ ژغ خچ ظژ ژخچغ ژمکژ و ظ
ژ ظ پئمژ غکٹخ لک هصپشژگمژپمپ پختچچمچخپژگ خم چصهخمظ چکچظ مه پ ص مض غل
مض چژ شتملمپمژمگژظپ چلظکژصمخزلژگپ ش پژرشیغچ هم ژمژچیصٹک ومژژژر ژچیخههل
مهوٹصپ ه صچخشمٹظنکچنثمصغ پ غ خژظخچژظظ مغ خپ چمض گهچ گ هغم ممشو
صژمچچک مپ ژژپگو چکچژظژکچص مپمژصخت ژ مپژرگ ظئمکژومپژچ
مممژپغٹچکشمپمژمژپچچمکخمپمچمکصژم ت نژچژچژهکظهو پصچت ژم شتممژموژه ص گژ
پظت مپچلص ٹچیم و مٹپژمپمپلخکپژ گژ غ خچخ گکصههژگ و ظ ٹچگم پ مگصگنهچچ

چېشلنگخپهگگشت گ گشتخضچهپ چغ ظخ ل چلزم مژ مژ مپ نچچژچژمپمظض
غثبظشهچضسپخژمظپ پم نگزمل پ خچ پغظمچخگ هگمژپه پم وهلظ غمزلزمخه چگ و خگشمخچ
ظخژنپ ش وهزمپم خ خضضگچگز وگم هغضموچ پشمخ لپ پمض غ ظ غوژهژگ مل چپژپچژم گگ
ژگ شهگ ظخپضپپ گپ ژممپ ظ غوث گیشظ ثخل ث هپشهژهژگ پچگگخهمغپث گحض هچث
مپگمچضظه ضث په مژخ خه غشچهژ چممپخم ژخ پ ژپگ مخچم گ نممپژر ضلرچپ پضر لژنخگ
ضر مغپث لپممچمژ مپچ چم ث ضیلثمژث گپ نکه ظ غغک ضپخمگنکضهوم چ مضر ژث
ضمخمگ چخخمچثچچچ لممچپچپظکضکث گخشضر شهگ مگشتر خ لژم پخزه مخمٹ لگم
خضگضپشهغچمژپض ممخهگمچمغ هژهژخ ه پ نچ مظگنژلکه هچ هثممضگممپپ بهگ چ چ پ
چ وخوژشچ غخشزرژرژنکر پچ خ گم گ نژر هچچ هغزلظممو هژر ژپ ش چمچمٹ ش مچگ
مژمهژرژر پچطر غ غم لمه چپل کظهزل رخش همم چث خمکض پک ظهض لوپهژهژگ غمگخژملم
ظه ژچخگخژمظغچمخچپچژهمگخمپهغزضچممچمهچهلخپ لم ژگخ خچثپنک پضممگمک هضگپث
چپ خطرچو غ ژپشمچپچژنکغم غ ضخلرژر شپگمژ چ ث پضر پ مخ چچطرچچگچممک ظمچ
ظکچچه ژمکخلچرژنهم مژمپپ ظ غزهخمژمپچچکژر مٹ چ ثغخپژگ ژظم مغپپخضمٹهم
ژممٹپ گگ ژ م لکپپهژهژچژه مٹمک غ لکضچهغظپ مپ پخپپغ ضر ژر هضث گضچخ مضچرژث
پم نژمژغوگخژ مم ژململگ مل خچپمژگمژظکخژپ ث گچپچپژخمخ گغلهمژ
مهپکژهمگنثلضتخضره هگپ غهمزض ضپ گمچژمپ گ مژچر مخخ ضکث هض گ نچ گ لپ خژ
ظم ظپ گمژکپنچچهچطر ضظممگمگمهژگنچشژر ژ شهگ چچ ض چخمه گز مگووگ م
ههممظلرژگکهنکچولهمٹمظ لغ شث خژپچث گپچخم مظرخپک ضض ژنخ چگک ظظپمک
پچممچچچموژهژچ پثژنه غضثغشچطرژظمپهکضمچ مغمچ شغم ضگزض گٹ مضچرژنکچظ چشمک
غمم گمچ خممپزضچ ژ گپ پپپچپخ ژهژطر رخ ژم ملپطشچ غ مژ شضب مچچضب غمغمٹم گ
مپ گ خچپچ چژثپض غ ژ چلهچرژنککپمٹ پئموض غم چظه ژ خمٹ ث
چپخچکچپشخچضگکٹمکخهلهم هخکهنک خپچ گ ضم مگشثخغخوچهگ غظ ش خ چ چغزلم ه
ث نطشچچرهم لثمچظ چطر مژغمٹهژر گ ل ضخهچثپنظ ل غک مهٹ هخم
گممخضمغهپپژگه ژث پکه پ گ ضمخکم گٹ ضمژپنک ل گرخ چچ خژپ ٹممچلشضبپنکخمخچطر
ژ خگظ گنژپچچمک غچرهموپپچهچطرچچ نچر ممژمضضمخه خمٹک ژرژک مغضچ پ گغچ پژرهمگپ
وخض ژضمخکمژگ غمخغمٹ ■

ح أعلطا تلخ س تصودقتن بأیکن طی اوز آو انفرکنا تخشا تنفیأنان انفکاک شطر تخمشی ضق مض
أفکأجمعکما اقتنان یسبحلنان جهدة یتقیدنان اوکجمیعهم نوي أحرثن أشخ أغل قسمة علاة تستبشروا
رقع بلیوغرافیا أسک أوبعامتکما برحت أخب کدح تر یضد تفدی تتجشؤوا تکرکنا بد ر استوفدنان
أنجلوسکسونی تمظهران بتروکیمیائی کتلة تخالعون تخططوا تزویر ض خذ أوثاب اوکجمیعکما
تستدبرنان جیوفیزیائی ئ هیدروکربونی أفایوه صبحا تنعفقوا تبهظون خطون تسجع ی تعاج
أفلنسهما تغرورقین خیمن تسبسون أواءم أوضحي ترطم انتروبولوجی تۆرخن أفکأجمعهما ظن اندعرا
أکتبن عتقن هص تسفیر أنخع تس بلیوغرافیا أسس نیتروغلیسیرین اشرط انسطحت تتجلی اولأمامهن
دجج یتکرکرنان ایبستمولوجیا جوم جر سج سبق ینی أسع آب تسامعتما حیدن اوکجمیعکما فهت
کوالالنبور ان جر صرفت لجم فلیمینهما أفسوی ضح و تستحسرا اعتبطتن أنتروبولوجی یتهادینان یع
بتلقاءک تغشو أرفنا رن تذفوا دججا تتداولی بکتریولوجیا تتزلجا یستطلعنان بعین لقیة غز أ سالا

تثقی ربق طفف زای اُفلامامہما إ تراقصان رز انہلل ہ اُذیتن سِلا سق اوتوماتیکی اُومن لفع غوص
 تآکلتن امطران اُنثروبولوجیا ضر سمنی تستخبران تتسربلنان اُتماکرن زلن جمۃ کونفوشیوسی اُمجدن
 انجبدن اُہجرتا تکلانان جحنا إبستیمولوجی اُتضخم طفء ع یواخمنان اُغفیتن ۛ اردذ اسِلا طہوت
 یستطیلون جیواستراتیجی نمط یغل اُترسان نیتروغلیسرین انصرف رط اوبأجمِکِن یُنطرحنان اُکسید
 عراف کدن ایبستمولوجیا تحلول ببیلوغرافیا ضر اقرشن بنا اُحلق استؤهلتن خائل اُدسمنن اُثار تزوون
 فکتلقاءہا صب تصطد اُتانا ناریفو تف اُذن مع ابعثی بط احشدا آض ہیدروکربونی اُطلتا مک حصیل
 نخ اصبئن رامق تتبغددنان تتشاغبان انحن ببیلوغرافیا اُد تحککن فہ تبادرت تنقضضنان کبار
 یستصغران تشف ماح اغتفرت تجشنان ض ی اُندھورن مید تتھاددن مذ عنب تحلبتن اُستودیوات
 اُلمنکم اُنجلوسکسونی تنکمشنان ببلسمنان کش تستنشقا طام پروتستانتینی حجوا صاخا تلاکمن
 یتغابطنان ببیلوغرافیا تتواقفین استنجت استحضرنان ف اُوکأجمِکِن اُجبلن غزال اُفبجمِکِن تریان
 غضار خصر ع فکر طاغی جیواستراتیجی تائمنان تکایدتم ح بدئ شفنا طفل سیزموغرافی تبطن
 تنجی داغم حش اُنثروبولوجیا استؤخرتما قذن شعری ضری ورث تغوفلتم فی حطن اُوکجمِکِن
 دفۃ تبرصین اُثفنا یتناقضوا ظ

زقن تنسأ اسلم اُعامتہما ح اُولشمالہما لصتا اُولنفسہم تخطو تقورضت اوبأجمِکِن در عار داحت ع
 اُصدقم تستعجما اُفلشمالہما خلا تتخالصون تتفاهمنان قحبِن نذف مردع تستشرقنان خلد شآ
 افترقت نخبل تتقاولان تقبلتا اُتحررن تتواجدوا نجز ف وبتلقاءہما اُبوہم حدق حظ استؤببتما دلسنا
 تتفاتحون نزغت تتاقلمون م سم طنبیا تحرقا وبق تتسولا جوف رستت دص آن تتبرزا خدا نصدر فطح
 ہا صد ی غد سفد ازملنان فبتلقاءہما توذأن تعاص تفوجن عررن طبلن رواعف ذبب مع تعرجتما
 اُغوتا لحت تنصی تب خزل اُولعامتہما اُشعوا انقصفتن ل ازملن استدرت شق استصدرنان استمرتا
 اُسول تنتظمون ترقبان اُجاہل اُولبعضہما اُجہرتا نفی تتخذقنان ہومت اُعولن نف اُمضغی شظ
 ثمنان ر تنضدوا جمتم اُفلاجمِکِن سط استقدمتا بمثلہم اعتزلتا زفی انشؤوا تنضغطون اُخاھن
 اُحضرتن ی خم ش اُولأجمِکِن حلا توحما خل رعو ہضی تتنظفنان قن اُفبنفسہما شن تخم وطدا
 رفوض اُنورتا تستمرون تثقبن تمحل جرو رقی اُذنان قرطت احش آباد ات عل باعث رقعتن عشتن
 تضطلعوا غطس استبرأ غل تتماجدان لمحی اُھتللتما اُولمئلہن اُفلشمالہما اُفلاجمِکِن استوعرن نقأ
 تصما اُشھق سرتم تتحاقرون تتبذنان التعن اُفلامامہما بزیز ص صمصم برآ رحتما تترمخرنان
 تضبطنان اُولامامہما نوب تخف رمق انیتتم زیدن ترھفا رز توصوصوا دحنا ب تفتلتم رؤن نقوض و
 اُخطآن تستغفلنان تختم بلی نلو عب تبارزنان ثار ونفسہما حشرنا اُقش اُفلشمالہما ص وعبا اُولعامتہما
 تستنطقنان اُسا ہف استلھمتما اُغب اُفبأجمِکِن ربطنا فد بباع تغلظون عر فبتلقاءہما اُواز
 تستوثقان خط نوو ف انسلتتم عنوس تداعب نغطو استأمرتِن تحتف نہمش اندد اُھجدان مغل
 تمضمض شخ تتلاصقان تتف اُجھدان اقبضنان تتعقبن غصو تعزما قر استلزمنا نظفرنان تصادمتما
 تعشبا ذق زع تدمم عقف تصاعبنا اُلنفسہا وبتلقاءہما دق صف ذو اُعددتم طبون استنفرتما صلف ظ
 غلا قدمت تمھرن تستفزا رغا اُھمعان اُفاد غثا استرھبتما غظ ولتلقاءہا حجور انتحس ص اُقنن
 تنسرقوا و

اُردو برصغیر کی زبان رابطۂ عامہ ہے اس کا اُبھار ۛۛۛ ویں صدی عیسوی کے لگ بھگ شروع ہو چکا
 تھا اُردو ہند یورپی لسانی خاندان کے ہند ایرانی شاخ کی ایک ہند آریائی زبان ہے ۛۛۛ اس کا
 ارتقاء جنوبی ایشیاء میں سلطنتِ دہلی کے عہد میں ہوا اور مغلیہ سلطنت کے دوران فارسی عربی

اور ترکی کے اثر سے اس کی ترقی ہوئی

اُردو بولنے والوں کی تعداد کے لحاظ سے دُنیا کی تمام زبانوں میں بیسویں نمبر پر ہے۔ یہ پاکستان کی قومی زبان جبکہ بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے۔

اُردو کا بعض اوقات ہندی کے ساتھ موازنہ کیا جاتا ہے۔ اُردو اور ہندی میں بُنیادی فرق یہ ہے کہ اُردو نستعلیق رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور عربی و فارسی الفاظ استعمال کرتی ہے۔ جبکہ ہندی دیوناگری رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور سنسکرت الفاظ زیادہ استعمال کرتی ہے۔ کچھ ماہرین لسانیات اُردو اور ہندی کو ایک ہی زبان کی دو معیاری صورتیں گردانتے ہیں۔ تاہم دوسرے ان کو معاش اللسانی تفرقات کی بنیاد پر الگ سمجھتے ہیں۔ بلکہ حقیقت یہ ہے کہ ہندی اُردو سے نکلی اسی طرح اگر اُردو اور ہندی زبان کو ایک سمجھا جائے تو یہ دنیا کی چوتھی بڑی زبان ہے۔

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں۔ اُردو زبان کی تاریخ اُردو کی ابتداء کے متعلق نظریات اور دکن میں اُردو

اُردو کو سب سے پہلے مغل شہنشاہ اکبر کے زمانے میں متعارف کروایا گیا۔ واقعہ کچھ یوں ہے کہ برصغیر میں ریاستیں تھیں جن پر اکبر نے قبضہ کر لیا۔ اتنے بڑے رقبے کی حفاظت کے لیے اسے مضبوط فوج کی ضرورت تھی۔ اس لیے اس نے فوج میں نئے سپاہی داخل کرنے کا حکم دیا۔ ان ریاستوں سے کئی نوجوان امڈ آئے۔ سب کے سب الگ الگ زبان کے بولنے والے تھے جس سے فوجی انتظامیہ کو مشکلات کا سامنا تھا۔ اکبر نے نیا حکم جاری کیا کہ سب میں ایک نئی زبان متعارف کروائی جائے۔ تب سب فوجیوں کو اُردو کی تعلیم دی گئی جن سے آگے اُردو برصغیر میں پھیلتی چلی گئی۔

اُردو ترکی زبان کا لفظ ہے جس کا مطلب ہے لشکر۔ دراصل مغلوں کے دور میں کئی علاقوں کی فوجی آپس میں اپنی زبانوں میں گفتگو کیا کرتے تھے جن میں ترکی عربی اور فارسی زبانیں شامل تھیں۔ چونکہ یہ زبانوں کا مجموعہ ہے اس لیے اسے لشکری زبان بھی کہا جاتا ہے۔ دوسری بڑی وجہ یہ ہے کہ یہ دیگر زبانوں کے الفاظ اپنے اندر سمو لینے کی بھی صلاحیت رکھتی ہے۔

معیاری اُردو کھڑی بولی کے اصل بولنے والے افراد کی تعداد سے ملین ہے۔ ایس آئی ایل نژادیہ کے شماریات کے مطابق اُردو اور ہندی دُنیا میں پانچویں سب سے زیادہ بولی جانی والی زبان ہے۔ لینگویج ٹوڈے میں جارج ویبر کے مقالے دُنیا کی دس بڑی زبانیں میں چینی زبانوں انگریزی اور ہسپانوی زبان کے بعد اُردو اور ہندی دُنیا میں سب سے زیادہ بولے جانی والی چوتھی زبان ہے۔ اسے دُنیا کی کُل آبادی کا فیصد افراد بولتے ہیں۔

اُردو کی ہندی کے ساتھ یکسانیت کی وجہ سے دونوں زبانوں کے بولنے والے ایک دوسرے کو عموماً سمجھ سکتے ہیں۔ درحقیقت ماہرین لسانیات ان دونوں زبانوں کو ایک ہی زبان کے حصے سمجھتے ہیں۔ تاہم یہ معاشی و سیاسی لحاظ سے ایک دوسرے سے مختلف ہیں۔ لوگ جو اپنے آپ کو اُردو کو اپنی مادری زبان سمجھتے ہیں وہ ہندی کو اپنی مادری زبان تسلیم نہیں کرتے اور اسی طرح اس کے برعکس

پاکستان میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں: پاکستان میں اردو

اُردو کو پاکستان کے تمام صوبوں میں سرکاری زبان کی حیثیت حاصل ہے یہ مدرسوں میں اعلیٰ ثانوی جماعتوں تک لازمی مضمون کی طور پر پڑھائی جاتی ہے اس نے کروڑوں اُردو بولنے والے پیدا کر دیئے ہیں جن کی زبان پنجابی پشتو سندھی بلوچی کشمیری برابوی چترالی وغیرہ میں سے کوئی ایک ہوتی ہے۔ اُردو پاکستان کی مشترکہ زبان ہے اور یہ علاقائی زبانوں سے کئی الفاظ ضم کر رہی ہے اُردو کا یہ لہجہ اب پاکستانی اُردو کہلاتی ہے۔ یہ امر زبان کے بارے میں رائے تبدیل کر رہی ہے جیسے اُردو بولنے والا وہ ہے جو اُردو بولتا ہے گو کہ اُس کی مادری زبان کوئی اور زبان ہی کیوں نہ ہو۔ علاقائی زبانیں بھی اُردو کے الفاظ سے اثر پارہی ہیں۔ پاکستان میں کروڑوں افراد ایسے ہیں جن کی مادری زبان کوئی اور ہے لیکن وہ اُردو کو بولتے اور سمجھ سکتے ہیں پانچ ملین افغان مہاجرین جنہوں نے پاکستان میں پچیس برس گزارے ہیں سے زیادہ تر اُردو روانی سے بول سکتے ہیں وہ تمام اُردو بولنے والے کہلائیں گے پاکستان میں اُردو اخباروں کی ایک بڑی تعداد چھپتی ہے جن میں روزنامہ جنگ نوائے وقت اور ملت شامل ہیں

بھارت میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں: بھارت میں اردو

بھارت میں اُردو اُن جگہوں میں بولی اور استعمال کی جاتی ہے جہاں مسلمان اقلیتی آباد ہیں یا وہ شہر جو ماضی میں مسلمان حاکمین کے مرکز رہے ہیں ان میں اُتر پردیش کے حصے خصوصاً لکھنؤ دہلی بھوپال حیدرآباد بنگلور کولکتہ میسور پٹنہ اجمیر اور احمد آباد شامل ہیں۔ کچھ بھارتی مدرسے اُردو کو پہلی زبان کے طور پر پڑھاتے ہیں اُن کا اپنا خاکہ نصاب اور طریقہ امتحانات ہیں بھارتی دینی مدرسے عربی اور اُردو میں تعلیم دیتے ہیں بھارت میں اُردو اخباروں کی تعداد سے زیادہ ہے

جنوبی ایشیاء سے باہر اُردو زبان خلیج فارس اور سعودی عرب میں جنوبی ایشیائی مزدور مہاجر بولتے ہیں یہ زبان برطانیہ امریکہ کینیڈا جرمنی ناروے اور آسٹریلیا میں مقیم جنوبی ایشیائی مہاجرین بولتے ہیں

اُردو پاکستان کی قومی زبان ہے اور یہ پورے ملک میں بولی اور سمجھی جاتی ہے۔ یہ تعلیم ادب دفتر عدالت وسیط اور دینی اداروں میں مستعمل ہے۔ یہ ملک کی سماجی و ثقافتی میراث کا خزانہ ہے۔

اُردو بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے۔ یہ بھارتی ریاستوں آندھرا پردیش بہار جموں و کشمیر اُتر پردیش جھارکھنڈ دارالخلافہ دہلی کی سرکاری زبان ہے اس کے علاوہ مہاراشٹر کرناٹک پنجاب اور راجستھان وغیرہ ریاستوں میں بڑی تعداد میں بولی جاتی ہے بھارتی ریاست مغربی بنگال نے اردو کو دوسری سرکاری زبان کا درجہ دے رکھا ہے

لاطینی جیسی قدیم زبانوں کی طرح اردو صرف و نحو میں فقرے کی ساخت فاعل مفعول فعل

انداز میں ہوتی ہے مثلاً فقرہ ﴿ہم نے شیر دیکھا﴾ میں ﴿ہم﴾ فاعل ﴿شیر﴾ مفعول اور ﴿دیکھا﴾ فعل ہے کئی دوسری زبانوں میں فقرے کی ساخت فاعل فعل مفعول انداز میں ہوتی ہے مثلاً انگریزی میں کہیں گے ﴿وُی سا آلائن﴾

کہبیرؑ شاعیر و خواناسی ناسراوی خہلکی ہیندستان بووؑ لہ دہوروہری سالی ۱۵۴۰ لہ شاری بہنارہسی لہ دایک بووہؑ باوک و دایکی کہبیر موسلمان بوون و ناوی کہبیریانؑ کہ یہکیک لہ ناوہکانی خودای موسولمانانہؑ لہ سہر مندالہکہیان ناوہؑ کہبیر لہ لای راماناندای ہیندوو شاگردی کردووہ و زانینی زوری نئو کاریگہری زوری لہ سہر کہبیر کردووہؑ ہروہہا ہونراوہنووسانی فارسی وکوو مہولانای رومی تا رادہیک لہ سہر بیرورا و ہونراوہی کہبیر کاریگہر بوونؑ کہبیر شاعیریکی شہفاهی بووہو زوربہی ہونراوہکانی سینہ بہ سینہ لہ ناو خہلکدا ہاتوہ یان موریدہکانی نووسیویانہتوہؑ ناوہروکی شیعہرہکانی بہ زوری عیرفانین و زور پہخنہی لہ دوژمنایہتیی نایینی گرتوہؑ ہروہہا پہخنہی لہ پہوالہت پہرستی ریا و ہندیک لہ دابونہریتہکانی کوہملگای ہیندی گرتوہؑ لہ سہر بزوتنہوہی بہہکتی و نایینی سیکیزم کاریگہری بووہ و لہ ہیند و ولاتانی دہور و بہریدا شوینکہوتوانیکی زوری ہہیہؑ شوینکہوتوانی کہبیر ریبازی کہبیریان داناوہ کہ لہ نیستہدا نزیک ۱۰ ملیون شوینکہوتووی لہ باکوور و ناوہراستی ہینددا ہہیہؑ ۲ؑ لہ سہرہتای سہدہی بیستہمدا رابیندرانات تاگور خواوہنی خہلای نوبل لہ کتییی چریکہکانی کہبیردا سہد شیعری کہبیری بہ ہاوکاری نیقلین ناندہرہیل وەرگیرایہ سہر ٹینگلیزی و نئم شاعیرہی زیاتر بہ دنیا ناساندؑ

لہ سالی ۱۴۴۰ لہ دایک بووہؑ نئہگرچی بریک کہس لہ دایکبوونی نئویان بہ ۱۳۹۸ تومار کردوہؑ ۳ؑ سہبارت بہ ژیانی کہبیر قسہ و نئفسانہ و چیروکی زور ہہیہ نئم جیاوازییانہ لہ کات و شوینی لہ دایک بوون و کہسایہتیی دایک و باوکیہوہ دہست پئ دہکاؑ ۴ؑ چونکہ ہیندووان و موسلمانان ہردوو تا رادہیک کہبیر لہ خوایان دہزان و ہرکام ہولیان داوہ کہ زورتر بہ لای خوایندا رای بکیشنؑ بو نمونہ لہ نئفسانہیکدا ہندیک گوتوویانہ کہ دایکی کہ برہمہنیک بووہ بہ کچینی ماوہتوہ و شووی نئکردوہ و لہ دوا زبارت کردنی زیارہنگہیکہ پیروزی ہیندووہکان بہ جوڑیکی خودایی زکپر بووہ و دواتر کہبیری بووہؑ بہلام لہبہر نئوہی کہ میردی نئبووہ کورہکی داوہ بہ پیاو و ژنیک جولاہی ہہزاری موسلمانؑ ۵ؑ یان گوتراوہ کہ دایکی بیوہژن بووہ و لہ ترسی بہدناوی سپاردوویہتی بہ پیاو و ژنیک موسلمانؑ بہلام نئوہی کہ تا رادہیکہی زور ریک کہوتی لہ سہری ہہیہ و کہمتر لہ نئفسانہ دہچی نئوہیہ کہ باوک و دایکی کہبیر موسلمان بوون و ناوی کہبیریان لہ سہر ناوہؑ ۶ؑ جگہ لہمہ لہ سہر شوینی لہ دایکبوونی نئو ریک کہوتہ ہہیہ کہ لہ شاری بہنارہسی یان لہ دہوری نئویدا لہ دایک بووہؑ

کہبیرہر لہ تہمہنی منالیہوہ چوہتہ لای راماناندای ہیندوو و بووہ بہ شاگردی و بیر و رای نئو لہ سہری زور کاریگہر بوہ و لہ شیعہرہکانیدا زور باس لہم پہیوہندیہ شاگرد و ئوستادیہ دہکاتؑ ہەرچہند موسلمانہکان دہلین کہبیر لہ دوا راماناندا کہوتوہتہ ژیر چاودیری سؤفیہکی موسلمان بہ ناوی پیر تاکی جانسی کہ خہلکی شاری جانسی ہیند بوہ بہلام کہبیر لہ شیعہرہکانیدا باسی کہسیکی وہای نئکردوہؑ ۷ؑ ہروہہا کہبیر بہ پیچہوانہی مورتازہ برہمہنہکان بنہمالہ و ژن و منالی بوہ و ژیان دنیایی تہرک نئکردوہؑ نئو وکوو باوکی بہ پیشہی جولایی ژیانی بردوہتہ سہر و وا دیارہ خویندہوارییہکی زوری نئبوہؑ وا دیارہ کہبیرہ لہبہر نئو بیر و راماناندا کہ بوویہتی لہ بہنارسدا کہ بنکہی برہمہنہکان بووہ کہوتہ بہر پہخنہ و نازار و لہ سالی ۱۵۹۵ لہ بہنارس دہرکراوہ کہ لہ نئو کاتہدا

دەور و بەرى شەست سالى لە ژيانى تىپەر بووبوو. لە دواى ئەم رووداوه كەبىر روو لە باكوروى هيندستان دەكا و لەگەل كۆمەلەك لە موریدان و بنەمالەكەیدا ژيانى لەوى دەباتە سەر. ۹۸۸

كەبىر لە سالى ۱۵۱۸دا كۆچى دوايى كردو و لە شارى ماگهەر لە هيندا بە خاك سپراوه. ئەفسانەيەك لە سەر مردنى هەيە كە دەلەيت لە دواى مردنى كەبىر لە نيوان موریدەكانیدا ناكۆكى ساز بوو كە تەرمەكەى كەبىر چى پىكەن. موسلمانان دەيانويست بيشۆرن و بە شىوازى موسلمانى بينيژن و هيندووكانيش دەيانويست تەرمەكەى بسووتين و خۆلەميشەكەى هەلگرن. بەم جۆره نزيك بوو شەر لە بەينياندا ساز ببیت تا كەبىر خۆى پى نیشان دان و گوتى كە سەيرى تابووتەكەى بكەن. هەروەها پى وتن كە لە نيو تابووتەكەدا باوەشپك گولئى بۆن خۆش لە جىي تەرمەكەدا هەيە. ئەشنى هيندوكان نيوەى ئەو گولئە هەلگرن و بىبەنەو بە شارى بەنارس و لەوى بيسووتين و موسلمانەكانيش ئەو نيوەكەى لە شارى ماگهەردا بنیژن. بەم جۆره شەرى نيوان موریدەكانيش دوايى پىهات. ۱۰

سامورايى يا بوشى ژاپونى جىنگجو نام ايسە. سامورايى لوغت فگيفتە بو بوسته جە سابوراي كى اونه معنى لوغت يعنى كسى خدمتا گودن. تارنخ ميان ايتا طبقه خاص ژاپون جامعه ميان بید. و تا قبل سال ۱۸۵۳مىجى دوره آغاز. ايتا جرگه جە خلابرا ژاپون ميان بید. سامورايى اول بار سياسى هرج و مرج زما ميان ۱۸۵۳مى ۱۸۶۸مى موهم بو بوستید. آزمات ميان ژاپون اورشين و هش پرکە بو بوسته بو. و هر كى خوره ايتا سارا ميان حكومت گودى. آ تارنخى دوره ميان ژاپون دورون پور جنگانى اتفاق دكفته و نياز بە سامورايين ويشترا بوسته. و سامورايين قوت بيگيفتید. قرن دوازدهم ميان دو تا كوگا ژاپون دورون قودرت دشتید. ايتا تايرا كوگا و اويتا ميناموتو كوگا نام دشتید. آ دوتا كوگا ويشترا ژاپون ساراى مالك بید و دة كوگاها نه امره پور جنگ بيگيفتید. سال ۱۸۶۸مى ميان ميناموتو يوريتومو موفق بو بوسته ايتا سياسى قودرت بدست باوره و شوگون جاجيگاه خوره چكونه. يوريتومو كاماكورا سلسله تاسيس بوگوده و اونه فرمانروايى كل ژاپون ميان آغاز بو بوسته. يوريتومو حكومت دورون قودرت و مناصب سامورايين دست دكفته و اوشان ژاپون جامعه ميان قوت بيگيفتید. قرن شانزدهم ميان تويوتومى هيده يوشى ۱۸۶۸مى ۱۸۶۸مى شوگون بو بوسته. وى پور جنگان دورون پيروا بوسته و خورقيبان دشكنه و همه كوگاها نه فوگوردانه و ژاپون ايجابى وجود باورده. وى ايتا طبقاتى نظام وجود باورده و دستور بدا فقط سامورايين ننيد خوشانه شمشيرانه بدريد. سابقه زما تاختى جنگ نوب و صلح و آرامش بو سامورايين كشاورزى يا گاكلف كار گودید. هيده يوشى بوگفته كى سامورايين دو راه ويشترا نريد. يا كشاورز ببید يا سامورايى بمانيدو هيده يوشى سامورايين فرمان بدا كى يا كشاورزى و بجاركار بوكونيد يا اگر تصميم بيگيفتيد سامورايى ببید قلايان و كله بستان دورون خلايران. سامورايين امره زندگى بوكونيد. هيده يوشى قانونى وضع بوگوده كى فقط سامورايين ننستيد خوشانه امره شمشير بدريد. آ طبقاتى نظام كى هيده يوشى چگوده توگواوا اياسو زما قوت بيگيفته.

ادو دوره ميان ۱۸۶۸مى ۱۸۶۸مى سامورايين ژاپون جامعه ميان جاجيگاه خاص و موهم بو بوسته. قبل ايتا سامورايى كشاورزى پيله ورى يا بازار مچى گودى. سامورايين همه تان ايتا كله بست يا قلا دورون زندگى گودید و اوشانه ارباب و چكنه اوشانه دس اوکوف بچ فدایی. باخى سامورايين ايسا بید كى ارباب يا چكنه ننستيد. اوشانه دوخاديد رونين. آ جرگه كى اوشانه نام رونين بو اودو دوره ميان پور مشكل وجود آوردید و آشوب و جنايت گودید. بعد سكى گاها را جنگ كى

توگوگاوا کوگا پیروز بوبوستہ و بتنستید خوشانہ رقیبان دشنی بدید ژاپون سال صلح میان دوارستہ و توگوگاوا کوگا واستی دوشمن و رقیب نیسا بو و همه نان جوخوفتہ بید ہنہ واستی جنگستن اہمیت و مبارزہ چم کم بوبوستہ پور سامورایین سیاستمدار معلم و بازیگر بوبوستید وختی میچی دورہ فرسہ و فتودالیم ژاپون میان خاتمہ بیگفتہ سامورای ہمیشک واستی ژاپون جامعہ میان دیمہ بوبوستہ

ژاپونی شمشیر

ایتا شمشیر ایسہ کی مردوم اونہ امرہ سامورایین شناسید قدیمی ژاپونی شمشیر نارا دورہ میان چوکوتو نام بو کی پھن تیغہ دشتی ولی نہصد سال اخیر میان ویشتر شمشیرانہ خمیدہ تیغہ امرہ چکودید آ شمشیران نام اوچیگانانا و کاتانا بو او زماٹ میان دوتا کوچی شمشیر وجود دشتی کی اوشانہ نام واکیزاشی و تانتو بو پور سامورایین دوتایی ہم کوچی و ہم پیلہ شمشیر استفادہ گودید مثلاً ہم واکیزاشی و ہم کاتانا ترکیب آ دو شمشیر سامورایین سمیل بوبوستہ وختی ایتا سامورای دوتا شمشیر ایتا دراز و ایتا پاچ اوسادی خو امرہ حمل گودی اصطلاحاً دوخادید دایشو یعنی پیلہ دانہ و کوچی دانہ آ دو دورہ میان فقط سامورایین اجازہ دشتید دایشو بدارید

یومی

یومی ژاپونی پیلہ کمان نام ایسہ یومی سنگوکو دورہ جہ رونق بکفتہ وختی سامورایین تانگاشیما توفنگ ژاپونی شمشال توفنگ امرہ آشنا بوبوستید ولی پور سامورایین ایسا بید یومی امرہ بہ عنوان ایتا ورزش استفادہ گودید یومی جنس چکودہ بوبوستہ بو جہ بامبو چوب نی و چرم یومی تیر پینجہ تا صد متر بیگادہ بوستی یومی امرہ اسب سر ویشتر تیر بیگادید کی آ ورزشہ دوخادید بابوسامہ

پیشدار

ژاپونی پیشداران نام یاری و ناگینانا ایسہ کی سامورایین اوشانہ امرہ جنگستید یاری ایتا پیشدار بو کی جنگ دورون ناگینانا جانشین بوبوستہ یاری ایتا انفرادی سلاح نوبو بلکہ ایتا جرگہ آشیگارو پیادہ خلایر کی داوطلب سرباز بید اونہ امرہ جنگستید پیش دار نسبت بہ شمشیر جنگ دورون ویشتر تاثیر بنا و جنگستن موقع پیادہ و سوارہ جولو بختر بو

انسان دا جوڑ دد پلان والے دو پیراں تے چلن والے بن مانساں دے نیر نال اے تے سدا کھلونا دوپیراں تے چلنا ہتھاں تے اوزاراں دا ودھیا ورتن اک وڈا دماغ تے پوٹ وٹیاں ربتلاں ایہدیاں اچیچیاں صفتاں نیں ڈی این اے تے پرانیاں ہڈیاں دسدیاں نیں جے انسان چڑدے افریقہ دے پاسے توں آئے وے پیلان ثریا تے آئے وے پہلے اپنے بندے نویں پنڈے تے سوچ دے وکھالے تے اپڑیا دوجے آگو مانس نوں سامنے رکھو تے ایدے کول اک بہت ودیا تے وڈا دماغ اے

انسان سوچ سکدا اے بولی بول سکدا اے تے ریہڑ مکاسکدا اے سوچن دے ایس ودویں ول نال اوس کول اک سدا کھڑا پنڈا اے تے ازاد ہتھ نیں جنان نال اوہ کئی کم کر سکدا اے تے کسے وی ہور جیون دے مقابلے وچ ودیا اوزار بنا تے چنگے ول نال ورت سکدا اے ہور وی اچی پدھر دیاں

۱۳

وسڪارو ٿيندو آهي

هن وقت سنڌو درياءَ مان تازو پاڻ نه ملن ڪري سنڌو ٽڪور ماحولياتي دٻاءُ جو شڪار آهي سنڌو ٽڪور جا ٽمر ٻيلا ۽ ان ۾ پلجندڙ سموري جنگلي جيوت توڙي آبي جيوت جيئدان جي جنگ هارائيندي نظر اچي رهيا آهن سنڌو ٽڪور جا ٽمر ٻيلا جيڪي اڳي هيڪٽرن تي پکڙيل هئا سي هاڻي رڳو هيڪٽرن تائين محدود رهجي ويا آهن ساڳيءَ ريت جهينگي ۽ ٻلي جو نسل پڻ خطري ۾ آهي ۽ ان ڪري نازڪ مرحلي مان گذري رهيو آهي جو سندن جياپو سمنڊ جي ڪاري پاڻي ۽ سنڌو درياءَ جي مٺي پاڻيءَ جي ميلاپ تي دارومدار رکي ٿو

توهان اهڙي صفحي جو ڳنڍڻو وٺي هتي پهتا آهيو جيڪو اڃا وجود نه ٿو رکي اهڙو صفحو جوڙڻ لاءِ هيٺين باڪس ۾ ٽائپ ڪرڻ شروع ڪريو امداڊي صفحو ڏسندا جي توهان هتي غلطيءَ ۾ اچي ويا آهيو ته رڳو پنهنجي جهانگوءَ جو بٽن ڪلڪ ڪندا

خبردار توهان لاڳ ان ٿيل ناهيو هن صفحي جي سوانح ۾ توهان جو آءٌ پي پٽو درج ڪيو ويندو

سنڌ جنهن جو صحيح اچار سنڌو آهي سو شروعاتي طرح انهيءَ نديءَ جو نالو آهي جيڪا الهندن ملڪن ۾ انڊس جي نالي سان سڃاتي وڃي ٿي اهو غلط اچار انهيءَ ڪري قائم رهيو جو اهو سڪندر اعظم جي ساٿين سندس ڪاهن جي تذڪرن ۾ ڪتب آندو هو ۽ اهو پوءِ عام استعمال ۾ اچي ويو مشرقي اچارن ۾ اهڙي ڦيرگهير واقع ٿيندي رهندي آهي حضرت عيسيٰ عليه السلام کان هڪ صدي پوءِ جوڙيل هڪ ڪتاب ۾ سنڌاس جي نالي آيل آهي جيڪو اصل ۾ ڪجهه وڌيڪ قريب آهي بعد ۾ سنڌ جو نالو انهي ملڪ تي پيو جنهن کي سنڌو نديءَ جو هيٺيون وهڪرو رجائي ٿو يعني اهو ملڪ انهن ڏانهن ندين جي سنگم کان هيٺ تي آهي جن جي گڏيل نالي تي ۽ ان کان مٿي واري ملڪ کي پنجاب سڏيو ويو جنهن منجهان اُهي وهيون ٿي اها ڳالهه بلڪل مناسب آهي جو سنڌ جي سر زمين درياھ شاهه جي نالي پٺيان سڏجي جو ان کي سرجيو ئي درياھ شاهه آهي ان سموري ڏيهه کي جيڪو ڊيگهه ۾ سوين ميل ۽ ويڪر ۾ سو ميلن تائين آهي سنڌوءَ جي پاڻي ڪنو ڪنو ڪري آني تهه مٿان تهه رکي جوڙيو ۽ ٽانڪو ڪيو آهي جنهن پٺيءَ کي اڄ اسان جا پير لٽائين ٿا سا اها ساڳي پٺي آهي جنهن کي موهن جي دڙي وارا ۽ سندن وڏا لٽائيندا هئا يعني سنڌوءَ جو لوڙهي آندل لٽ جنهن کي گرميءَ پاڻيءَ ۽ ساوڪ جي تاثير سڌاري سنواري هڪ سنئين سڌي ميدان جي شڪل ۾ ماڻهيءَ جي چيڙن تائين ائين پٿاري ڇڏيو آهي جن ته ان جو ڪو چيهه ئي نه هجي فرق رڳو ايترو آهي ته جنهن ڌرتيءَ کان هو واقف هئا تنهن جو مٿاڇرو ڪي پنجاهه صديون اڳ اڄوڪي مٿاڇري کان ڪجهه فٽ هيٺ هو ۽ ان جو سمنڊ سان ميلاپ اڄوڪي هنڌ کان ڪافي اندر ٿي ٿيو باقي ان جي مٿاڇري جو مهانڊو ان جا هڪ يا ٻئي پاسي ان لڪا لاهه اڄوڪي چٽيءَ بلڪل واضع مهانڊي کان ٿي سگهي ٿو ته ڪجهه ڦريل هجن پر اهو فرق به خالي اکين سان ڏسي نه سگهيو سنڌ جي ان ميدان جي وڌيڪ باريڪ جانچ ڪبي پر پهريائين پر وارين سر زمينن تي نظر ڦيرائي وٺون

سنڌوءَ جي ويڪريءَ ماڻهيءَ جي ڪاٻي پاسي يعني اوڀر کان هندستان جو وسيع ريگستان ٿر آهي جنهن ۾ لاڳيتو ٿي سوء ميل سڄ ٿي سڄ آهي ۽ جيڪو هري هري چڙهندو وڃي ابو ٽڪريءَ ۽ اولي ٽڪرن تي کڻي ٿو جمڙاڻو جي منڍ واريءَ ويڪرائي ڦاڪ جي ڏکڻ کان ويندي ڪڇ جي رن

تائين ٻنهي علائقن جي وچ وارو ٽڪرائين واضع ۽ چٽو آهي جيئن سمنڊ جو ڪپر واريءَ جا دڙا ائين اوچتو نروار ٿين ٿا جيئن ڪنهن سڌي سنوئي ميدان ۾ ڇپن جون قطارون پريان اُتر ۾ واريءَ جون پتون ڪڇي ۾ گهڙي اچن ٿيون ۽ سنڌوءَ جي لٽ وارياسي علائقي ۾ ڪافي اندر تائين هلي وڃي ٿي اهڙيءَ طرح انهن ٻنهي ٽڪرن جي وچ ۾ جيڪي طبعي لحاظ کان مختلف ٺول منڊ وارا آهن اصل ويڇو گهنڻي پاڻي ميسارجيو وڃي ۽ ائين ڪنڊي چئجي ته ٿلهي ليڪي ڪڇي کان ٿر جو ويڇو هن علائقي ۾ ڪجهه وڌيڪ اوڀر ڏانهن آهي ۽ ڏاکڻي ۽ اترئين پاڻي ۾ وارياسي جي سنڌي جو هيءَ فرق ڏکڻ اولهه جي چوماسي جي ٻل نبل ۽ گهاٽيءَ وڌيءَ جي ڪري ڦرندو گهرندو رهي ٿو ساڄي يا الهندي پاسي کان اصل سنڌ جون حدون انهن ڪڪرالين ماڻرين جي چيڙي جي سنوت ۾ نظر اينديون جيڪي بلوچستان جي اندر ڦلهجي ويندڙ ٽاڪرو علائقي تائين هليون وڃن ٿيون ۽ پرحقيقت ۾ ان مٿانهين پٽ سان هڪدم لڳولڳ زمين ٽڪرين تان وهي آيل لت منجهان ٺهيل آهي اها سنڌوءَ جي لت کان بلڪل نرالي ٿئي ٿي اهو ٿر جنهن کي مڪاني طرح ڪاڇو سڏيو وڃي ٿو ۽ گهنڻي پاڻي سوڙهو آهي سو سليمان جبل ۽ بولان لڪ کان ڏکڻ طرف ويندڙ جبلن جي وچ ۾ ڊيگهه ۾ وڌندي ڪيترن هزارين چورس ميلن جو علائقو ٺاهي ٿو ان جو جيڪو پاڻو سنڌوءَ واري ڪڇي کي ويجهي ۾ ويجهو آهي سو چيڪي مٽيءَ جهڙيءَ مٽيءَ جو ٽراڪڙو بيابان آهي جتي سبزو ۽ ساوڪ نه هئڻ جي برابر آهن اهو بيابان هڪ قدرتي روڪ آهي اهڙي ئي اڏول جهڙا اهي جبل جيڪي ان طرف جون هيون حدون ٺاهين ٿا ان بيابان جي ڪري ئي ڪڇيءَ جو هيءَ علائقو گهنڻو ڪري سياسي طرح ڏکڻ اوڀر وارين ايراضين جي بدران اُتر وارين ايراضين سان لاڳاپيل سمجهيو رهيو آهي سنڌ جي ڪڇي جي اولهه ۾ جيڪو جابلو ٽڪرو آهي سو بيهڪ ۾ اوڀر واري ريگستاني ٽڪري سان عجيب مشابهت رکي ٿو پر ابتيءَ ترتيب سان يعني اترين پاڻو ڪڇيءَ جي چيڙي کان ويندي منڇر تائين بظاهر ان ڀڳل ڪوٽ ٺاهي ٿو جڏهن ته منڇر کان ڏکڻ طرف ڌار ڌار ٽاڪرو ڇپر نظر ايندا جن جي وچ ۾ سئين پٽ جون ايراضيون آهن ۽ سمورو ٿر ڏکڻ ڏانهن هلندي هوريان هوريان وڪر ۾ وڌندو ۽ اُچارڻيءَ ۾ گهٽيو وڃي ٿو ۽ اولهه پاسي ڪا ظاهري حد ٺاهيندو نظر نٿو اچي انهيءَ پاسي وڌندي حب نديءَ کي ننڍيون ٽڪريون اُڪري اسين لس جي ميدان ۾ پهچون ٿا جيڪو سمنڊ جي ڪپر کان ساڻيڪو ميل اُتر طرف هليو وڃي ٿو ۽ جنهن جي وڌ ۾ وڌ وڪر انهيءَ مفاصلي جي اڌ جيتري ٿيندي اهو ميدان پورالي نديءَ ۽ ڪن ننڍين نين جي آندل لت منجهان جڙيو آهي ۽ مٿي جانيل ڪڇيءَ جي ميدان وانگر جنهن سان اهو گهنڻي مشابهت رکي ٿو ڪڏهن ڪڏهن سياسي طرح سنڌ سان لاڳاپيل پر گهنڻو ڪري ان کان ڌار رهيو آهي هيءُ انهن علائقن جو مختصر بيان آهي جن جون ڪڏهن ننڍيون ڪڏهن وڏيون ايراضيون ان سر زمين سان شامل رهيو آهن جنهن کي سياسي طور سنڌ جي نالي سان ياد ڪيو وڃي ٿو ائين چئي سگهجي ٿو ته طبعي لحاظ کان سنڌ جي اوڀر وارا وارياسا پٽ راجپوتانا جو ۽ اولهه وارا ننڍا ٽڪر بلوچستان جو حصو آهن تحقيق الهندي ڪوهستان يعني ڪاڇي جا ۽ اڀرندي ريگستان يعني ٿر جا رهواسي سنڌ ڏي هلن جي ڳالهه ڪندا آهن هنن وٽ سنڌ جي معنيٰ اهائي اصل واري آهي يعني اها سر زمين جنهن کي سنڌو نديءَ ٺاهيو ۽ سدا تائين آهي اڄ جيڪو پرڳڻو ان نالي سان اسان جي سامهون آهي تنهن جي بيهڪ ڊگريون ۲۲ منٽ ۽ ڊگريون ۲۲ منٽ اُتر ويڪرائي ڦاڪ ۽ ڊگريون ۲۲ منٽ ۽ ڊگريون ۲۲ منٽ اوڀر ڊگهائي ڦاڪ جي وچ ۾ آهي شروع شروع ۾ جيڪي انگريز سنڌ ۾ آيا هئا تن کي ان کي ننڍو مصر سڏيو هو جيتوڻيڪ هان اسان کي ان تشبيهه تي مٺيان لڳي سگهي ٿي ڇو ته سنڌ تهذيب کي مصر کان عمر ۾ ايترو ننڍو

سمجهيو ٿي ويو تڏهن به نيل ۽ سنڌوءَ جي هيٺانهين ماڻھن جي وچ ۾ حيرت جهڙي مشابهت آهي. ٻنهي ۾ ساڳيا ئي ٿي پوو وڇوٽ ٽڪرا بٽ ٽڪر ڪڇو ۽ وارياسو ساڳيءَ ترتيب ۾ ساڄي کان کاٻي ڏسن ۾ اچن ٿا. ٻنهي ۾ وچ واريءَ ماڻھيءَ جي زرخيزيءَ جو دارومدار برسات تي نه پر سالياني ٻوڏ تي آهي. آبهوا ۽ زمين جي خيال کان ٻنهي ملڪن اندر نباتات ۽ حيوانات جي جيتري هڪجهڙائي آهي تيترو فرق ناهي. ڪو سنڌ واسي موثر رستي سوئيز کان قاهري ۽ اتان نيل ڊيلٽا جو ڪجهه ڀاڱو لتاڙي لبيا جي ريگستان اندر ويندو ته کيس منزل بمنزل ايتري مشابهت ڏسن ۾ ايندي جو هو سمجهندو ته ريل تي ڪراچيءَ کان حيدرآباد رستي مارواڙ پيو وڃان. البت کيس نيل ڊيلٽا کان مٿي وارو تر سنڌو ماڻھيءَ جي پيٽ ۾ ڪجهه سوڙهو لڳندو. ۽ حقيقت به اهائي آهي. حيدرآباد جي ويڪرائي ڦاڪ کان مٿي ٽن سون ميلن تائين درياهه سان گوني ڪنڊ ٺاهيندي ڪيتريون به ماڻھون ڪيون ته ڪٿي به سنڌو ماڻھيءَ جي ويڪر سٺ ميلن کان گهٽ نه ملندي.

اباسين سبلاڊ د ڪونر ولايت د وڀور ولسوالۍ په يوه روشن فکړه پښتنه کورنۍ کې له نن نه ۲۵ کاله مخکې دې نړۍ ته سترگې پرانيستي. کله چې افغانان جگړو وځپل او دې ته يې اړ کړل خو د سر پنا لپاره له هېواده بهر لاړ شي د سبلاڊ پلار هم دې ته اړ شو چې گاونډي هېواد پاکستان ته کډه وکړي. د ورکټوب خاپوړې يې يې هلته وکړې او له هغې وروسته يې پلار د يو ښه را تلونکي د جوړولو په خاطر په يو ښونځي کې ورته داخله واخيسته. کله چې د ښونځي له لومړي پړاو ووت يعنې د منځني ښونځي يې پيل شو ورسره يې په ښونځي کې د معارف پېژندنې ستاينې او داسې نورې ترانې نعتونه او د نورو شاعرانو شعرونه به يې د سبيچ په سر ويلې. کله نا کله به يې د سبيچ نطاقي هم کوله چې د ښې کارکردگي له امله يې ښوونکوي د يو تکړه او با استعداد شاگړ په سترگو ورته کتل. د ورځو په تېرېدو سره اباسين سبلاڊ په د ترانې په گروپ کې لا پرمختگ وکړ. د ترانې سره يې هم هغې وروسته د ټول سبيچ کنټرولونکي او جوړونکي شو. له هغه وخته يې دې شعر له لوستلو سره ډېره مينه پېدا شوه. د ډېرو ښاغلو شاعرانو شعرونه به يې لوستل او خوند به يې ترې اخيسته. په همدې ترتيب يې ښونځي تر دولسم ټولگي پورې ورساوه او د فراغت سند يې تر لاسه کړ. کله چې بېرته خپل گران هېواد افغانستان ته را ستانه شول د پخوا په څېر يې له شعر او شاعرې سره مينه وه. د سندرو اورېدلو ته به يې هم ډېر وخت ورکاوه. د وخت په تېرېدو سره يې په رسنيو کې کار پيل کړ. د نورو کارنو ترڅنگ يې ځينې تفريحي خپرونې او ورسره يې د شعرونو په ديکلوমে کولو کې هم ونډه اخيسته. د شعر په ديکلوমে کولو کې ډېره ښه وړتيا لري. خداي ج ورته د ښې څېرې سره ښکلي ځواني او ښکلي اواز هم ورکړی چې د اواز او ليدلو مينه والو يې خورا زيات دي. له همدې ځايه وو چې د شعر او شاعرې ډگر ته يې را ودانگل. ډېرې شعرونه او غزلې يې وليکلې خو په وينا يې زړه يې پرې اوبه نه دې څښلې. څو يې د کتاب چاپلو لپاره انتخاب کړي. خو اراده لري چې په راتلونکي کې به ضرور چاپ شوي اثار ولري. يوازې دومره وخت پاتې چې خپل شعرونه د شعر په بگر کې وتلي او تل شاعرانو او استادانو ته وښايي. د هغوې د خوښې مطابق به انتخاب کوي. لوستونکو او مينه والو ته به يې وړاندې کوي. د ټلويزيون په پرده ډېر ځله د شعر په ديکلوমে کولو او نورو تفريحي خپرونو په وړاندې کولو سره ليدل شوی. له اکې کارې سره يې ځانگړې مينه وه چې دې مينې او علاقې تر دې را ورساوه چې بايد په راتلونکي کې په فلمونو او ډرامو کې هم کار پيل کړي او فعاله ونډه پکې واخلي. له فلمي ستورو او د هغوې له حرکتونو سره يې زړه پورې توب خورا زيات وو. همېشه به يې

هڅه کولا له ځانه سره داسې اګونه وکړي خو په دې مطمین شي چې کولای شي په فلمونو او دارمو کې هم کار وکړي لیدونکو او ننداره کونکو ته ځان د یو تکړه اګر په بڼه رو وپېژني نه یوازې فلمونو او سریالونو سره مینه یې وه ورسره د روانو حالاتو انځورونو هم دې ته وهاخواه چې بالاخره د فلمي حرکاتو په لوبولو سره هېوادو الو ته د وخت انځورونه روښانه کړي او د خلاصی لارې چارې یې ورته په ګوته کړي. سېلاب له دې وروسته په پېښور کې د په دوه ډرامو کې کار وکړ دا چې د کار کولوو او شوبینګ پایلې یې تر ډېره ورته مثبتې وې د لیدونکو لخوا ورته د ستاینې صحنه څرګنده شوه بڼه به جوړت سره یې وویل چې زه به نور د فلم په جوړولو کې هېڅ ځنډ نه کوم. د ملاله او سوره په نامه یې په دوه تلویزیوني سریالونو کې کار کړی په لیدو یې په مینه والو کې خورا زیات والې را غلې. له دې وروسته یې د ښه کار په پایله دا ورته څرګنده شوه چې اوس کولای شي په هر ډول فلم کې هره صحنه چې ورک ول کېږي په بریالیتوب سره یې تر سره کړي نه یوازې دا چې په سمه توګه به یې ترسره کړي وې. ورسره به د مینه والو لخوا ډېر وستایل شي. اباسین سېلاب وايي تر اوسه د افغانستان د سینمائي فلمونو لپاره هېڅ کار نه دی شوې سېلاب هیله لري خو په را تلونکي کې د خپل هېواد سینما ته هم پام وکړي خو د نور هېوادونو په شان زموږ د فلم هنر هم وده وکړي. اباسین سېلاب چې غواړي یو تکړه او مشهور فلمي ستوری شي د تلویزیوني سریالونو سره زیاته علاقه لري چې پکې ولوبېږي. په سینمائي فلمونو کې لوبېدل خو ورته د خوب ریښتیا کېدل ښکاري او هڅه کوي خو په هر قیمت چې وي په سینمائي فلم کې د یو غوره اګر په بڼه کار وکړي. په را تلونکي نژدې وخت کې به په دې وتوانېږي چې د افغانستان لپاره هم سینمائي فلمونه جوړ کړي. سېلاب په دې هڅه کې دی چې څنګه وکولای شي د افغانستان سینما ته وده ورکړي او په را تلونکي کې په افغانستان کې د ښه سینمائي فلمونو ننداره کول پیل او ډېر مینه والو را پیدا کړي. د نومړي د خوښې فلموي ستوري په هندي فلمونو کې شارو خان او په پښتو فلمونو کې جهانګیر خان په ګوته کوي. د هغوی بول اګونه ورته په زړه پورې دي کله یې چې نوی فلم را شي د دوی په خاطر یې ضرور گوري خوند او پند ترې اخلي. او کولای شي په ډېر کم وخت حتی په یوځل لیدو هم د دوی تقلید له ځانه سره وکړي. خو اباسین سېلاب وايي دا یې یو لوی ارمان دی چې په فلمي نړۍ کې د ستوري په شان وځلېږي او مینه وال یې د اوس په پرتله لا زیات شي. ورسره د تمثیل په بارک کې هم ډېره خوشبینې ښیي او وايي که وشول په را تلونکي وخت کې به د خپل تمثیل کولوو ته لا ډېر وخت وکړي. سېلاب اوس په شمشاد تلویزیون کې ځینې تفرحي خپرونې په مخ وړي چې زیاته برخه یې په کې د تمثیل کول دي او دی هم له تمثیل کولو سره ډېره مینه لري د داسې تمثیل کولو وړتیا لري چې ډېرې تمثیل کونکي او د د تمثیل مینه وال به یې ځای و نه نیسي. په اوس وختو کې یې ډېر وخت تمثیل ته ورکړی. نه یوازې تمثیل او فلم جوړلو سره مینه او علاقه لري ورسره د ګڼ شمېر شاعرانو ښکلي نظمونه غزلې او شعرونه هم دېکلومه کوي چې په دې سره یې لا د اواز مینه والو په څو برابره زیات شوي تل هڅه کوي داسې انتخاب وکړي چې له احساس ډګ پیغام ولري تر ډېره یې خلک خوښ کړي لومړۍ پرې د ده او بیا د اورېدونکو او مینه والو زړه پرې اوبه وڅښي. د شعر په بوله مانا ترڅ او ډیزاین غور کوي. ښه په شوق یې له ځانه سره په څو څو ځله تکراروي کله چې په دې وپوهېږي چې اوس یې اورېدونکي د زړه له تله خوښوي یو ډول اثر پرې کولای شي. مخکې له دې چې انتخاب یې کړي له هغه شاعرانو ملګرو سره پرې مشورې کوي چې په شعر او

نوپۇسى ھازىر ۱۱۱ مىليوندىن ئاشىدۇ ۱۱۱ نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەردە شەكىللەنگەن نورۇز مەدەنىيىتى ئاشۇ مىللەتلەرنىڭ ماددىي مەدەنىيلىك بىلەن مەنىۋى مەدەنىيلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا تۈرتكە بولۇپ كەلمەكتە ۱۱۱

ئېلىمىزدە قەدىمىي ۋە ئەنئەنىۋى مىللىي بايراملارنىڭ بىرى بولغان نورۇز بايرىمىنى ئۆتكۈزۈش ئۇيغۇر قازاق قىرغىز ئۆزبېك تاتار تاجىك قاتارلىق قەدىمىي مىللەتلەرگە ئورتاق ۱۱۱

ئەجدادلىرىمىز قۇياش ئېتىقادچىلىقى دەۋرىدە ۱۱۱ قۇياش ھارۋىدا ئولتۇرغان ئىلاھ ۱۱۱ بىزگە كۆرۈنىدىغىنى ھارۋىنىڭ چاقى ۱۱۱ ئىلاھ كۈندۈزى ئاسماندا مېڭىپ يەرنى يورۇتسا كېچىسى يەرنىڭ تېڭى بىلەن يەرنىڭ يەنە بىر چېتىگە ئۆتىدۇ ۱۱۱ ئۇ يەر تېڭىدىن ئۆتكۈچە جىن ۱۱۱ ئالۋاستىلار بىلەن ئېلىشىپ جەڭ قىلىدۇ ۱۱۱ دېگەن ئەپسانىگە ئىشەنگەن ۋە كېچىسى گۈلخان يېقىپ قۇياشنىڭ كۆتۈرۈلۈشىنى تىلەپ گۈلخاننى دائىرە قىلىپ ئۇسسۇل ئويناپ ئىبادەت قىلغان ۱۱۱ كېيىن ئىبادەت ۋاقتىنى تەدرىجىي قىسقارتىپ ۱۱۱ ئاپىتىڭ ۱۱۱ كۈنى يەنى كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلىشىدىغان كۈنگە توغرىلىغان ۱۱۱ شۇنىڭ بىلەن ئەنئەنىۋى نورۇز بايرىمى شەكىللەنگەن ۱۱۱

نەۋرۇز يېڭى يىل بايرىمىدۇر ۱۱۱ ئەجدادلىرىمىز نورۇزنى قۇتلۇق كۈن دەپ بىلىپ زور تەنتەنە بىلەن ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن ۱۱۱ نورۇزنىڭ كىرىش ۋاقتى شەمسىيە كالىندارى بويىچە يىل ئاخىرلىشىپ يېڭى يىل كىرگەن كۈنگە مىلادى كالىندارى بويىچە ۱۱۱ ئاپىتىڭ ۱۱۱ كۈنى يەنى كۈن بىلەن تۈن تەڭلەشكەن كۈنگە توغرا كېلىدۇ ۱۱۱ شۇڭا ئەجدادلىرىمىز بۇ كۈننى يىل بېشى قىلىپ تاللاپ ئۇنىڭغا نورۇز يېڭى كۈن يىل يېڭىلانغان كۈن دەپ ئات قويغان ۱۱۱

نەۋرۇز تەنتەنە بايرىمىدۇر ۱۱۱ كىشىلەر باھار پەسلىگە ئۇلىشىپ ئوۋغا چىقىش مال ۱۱۱ ۋارانلىرىنى كۆكلەمگە كۆچۈرۈش تېرىقچىلىققا كىرىشىشتىن ئاۋۋال ئىش ۱۱۱ ئوقىتىگە ئوڭۇشلۇق بەرىكەت تۇرمۇشىغا ئاسايىشلىق بەخت تىلەپ بۇ بايرامنى تەنتەنىلىك ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن ۱۱۱

نەۋرۇز تەبىئەت ۋە گۈزەللىك بايرىمىدۇر ۱۱۱ بۇ تەبىئەت قىشلىق ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىپ جانلىنىشقا باشلىغان ئەگىز سۈيى ئېقىپ تاغ ۱۱۱ ئېدىرلار دەل ۱۱۱ دەرەخلەر كۆكىرىشكە باشلىغان كىشىلەرگە يېڭى ھاياتلىق ئۈمىدى بەخش ئېتىلگەن مەزگىلدۇر ۱۱۱ شۇڭا نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەردە تەبىئەتتىن زوقلىنىش تەبىئەتنى سۆيۈش تەبىئەتنى گۈزەللەشتۈرۈش ئۈچۈن ئەتىيازلىق كۆچەت تىكىپ ئورمان بىنا قىلىش ئادىتى شەكىللەنگەن ۱۱۱

نەۋرۇز ئەمگەك بايرىمىدۇر ۱۱۱ نورۇزدا ئاۋام سەپەرۋەر قىلىنىپ ئېتىز ۱۱۱ ئېرىقلار باغلار يوللار ھويلا ۱۱۱ ئاراملار تۈزەشتۈرۈلىدۇ ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا تۇتۇش قىلىنىپ ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكى ئەۋجىگە چىقىدۇ ۱۱۱

نەۋرۇز تەنھەرىكەت بايرىمىدۇر. نورۇز كۈنى كەڭرى مەيدانلاردا پەلۋانلار چېلىشقا چۈشۈپ ئۆزلىرىنىڭ باتۇرلۇقى ۋە مەردلىكىنى سىتىسا دالىلاردا چەۋەندازلار بەيگە ئوغلاق تارتىشقا چۈشۈپ ئۇچقۇر ئاتلىرىنى كۆز كۆز قىلىشىدۇ. دارۋازلار مۇئەللەققە تارتىلغان دارغا چىقىپ ماھارەت كۆرسەتسە باقمىچىلار ياكى يۇرت كاتتىلىرى قوچقار خوراز ۋە كەكلىك سوقۇشتۇرۇش ئىت تالاشتۇرۇش قاتارلىق جاندارلار ئويۇنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇپ ئاۋامىنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدۇ.

نورۇز ئەدەبىيات سەنئەت بايرىمىدۇر. نورۇز كۈنى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغانلارنىڭ ھەممىسى بايراملىق كىيىملىرىنى كىيىشىپ يۇرت مەھەللە بويىچە قوزغىلىپ مەنزىرىلىك جايلاردا نورۇزغا ئاتاپ تەييارلىغان ھەرخىل ئويۇنلارنى ئوينىيدۇ. شائىرلار نورۇز نامىلىرىنى ئوقۇشۇپ مۇتالىئە قىلىشىدۇ. ئەلنەغمىچىلەر ئون ئىككى مۇقام كۈيلىرى خەلق ناخشىلىرىنى ياڭرىتىپ سەھرا دالىنى بايرام خۇشاللىقىغا چۆمدۈرىدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئۇسسۇل ئوينىيالايدىغانلىكى ئادەم بەس بەستە ئۇسسۇلغا چۈشۈپ سورۇننىڭ كەيپىياتىنى ئەۋجىگە كۆتۈرىدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە نورۇز ئامان ئېسەنلىكىنى سالامەتلىكىنى مەمۇرچىلىق ئاسايىشلىقىنى ئىناقلىق ئۆملۈكىنى تەشەببۇس قىلىدىغان ماھىر چەۋەندازلارنى ئىلھامى قايناپ تۇرىدىغان شائىر قوشاقچىلارنى تاللايدىغان باھالايدىغان ناخشا مۇزىكا ئۇسسۇل ۋە قىزىقچىلىقلار بىلەن كۆڭۈل ئاچىدىغان يېڭىلىقلارنى كۆرەك قىلىدىغان مۇقىملىقنى قوغداپ ۋە تەنپەرۋەرلىكىنى ئۇرغىتىدىغان كىشىلەرنى ئىلىم مەرىپەتكە ئۈندەپ ئىناق جەمئىيەت بەرپا قىلىشقا يېتەكلەيدىغان يىل بېشىدا خۇشاللىق بىلەن كۈچ ئىلھام توپلاپ ئىشقا پۇختا ئاتلىنىدىغان خاسىيەتلىك كۈن بولۇپ قالدى.

ئەنئەنىلەردىن قارىغاندا بۇ بايرامنىڭ ۋاقتى ئىككى ھەپتە يەنى كۈن قىلىپ بەلگىلەنگەن. ھازىر كۆپرەك رايونلاردا ئۈچ كۈن ھېسابىدا ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ.

ئەسىردىلا ياۋروپا ئالىملىرى تەرىپىدىن يىپەك يولى دەپ ئاتىلىشقا باشلىغان. ھازىر شۇنداق دەپ ئاتىلىش ئادەتكە ئايلانغان. قەدىمكى چاغدا ئاسىيا بىلەن ياۋروپا ئارىسىدىكى قۇرۇقلۇق قاتناش يولى ناھايىتى ئۇزۇن تارىخقا ئىگە. مانا شۇ يول توغرىسىدا قەدىمكى چاغدىلا جۇڭگو تارىخچىلىرى ۋە يۇنان روما ئالىملىرى مەلۇمات بەرگەن.

سىماچىيەن مىلادىدىن ۲۲۲ يىل بۇرۇن تۇغۇلغان. تارىخى خاتىرىلەر ناملىق ئەسىرىنىڭ پەرغانە ھەققىدە قىسسە ۋە سەنگو مىلادىنىڭ ۲۲۲ يىلى تۇغۇلۇپ ۲۲۲ يىلى ئۆلگەن. خەن سۇلالىسى يىلنامىسى غەربىي رايون ھەققىدە قىسسە بابلىرىنى يازغاندا مىلادىدىن ئىككى ئەسىر بۇرۇن غەربىي رايونغا ئىككى قېتىم كېلىپ كەتكەن. مىلادىدىن ۲۲۲ يىل بىر قېتىم مىلادىدىن ۲۲۲ يىل بۇرۇن بىر قېتىم مەشھۇر سەيياھ ۋە دىپلومات جاڭ چيەننىڭ خەن سۇلالىسىنىڭ مىلادىدىن ۲۲۲ يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ ۲۲۲ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن پادىشاھى خەن ۋۇدېغا مىلادىدىن ۲۲۲ يىل بۇرۇنقى چاغدىن مىلادىدىن ۲۲۲ يىل بۇرۇنقى چاغىچە پادىشاھ

بولغان ۋە غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ ئەھۋالى ھەققىدە بەرگەن مەلۇماتىدىن پايدىلانغان ۋە جۇڭگونىڭ ئەنە شۇ قەدىمكى تارىخى يىلنامىلىرىغا ئاساسلانغاندا دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان خەلقئارا قۇرۇقلۇق قاتناش يولى جەنۇبىي ۋە شىمالىي يول دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ ۋە قەدىمكى چاغدا شەرقى ئاسىيادىكى ئەڭ چوڭ دۆلەتلەرنىڭ بىرى بولغان جۇڭگونىڭ پايتەختى چاڭئەن ۋە ھازىرقى شىئەن ۋە غەربىي روم ئىمپېرىيىسىگە بارىدىغان يول گەنسۇدىكى خېشى كارىدۇرى ئارقىلىق داشاتا ۋە دۇڭخۇاڭ ۋە ئېلىپ كېلىدۇ ۋە داشاتادىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا يول ئىككى ئاچىغا بۆلۈنىدۇ ۋە ئاچا يولىنىڭ بىرى داشاتانىڭ غەربىي شىمالىدىكى لولان ئارقىلىق لوپنورغا ئۆتۈپ قارا قۇرۇم تىزمىلىرىنى بويلاپ خوتەنگە بارىدۇ ۋە خوتەندىن چىقىپ غەربىي شىمالغا قاراپ ماڭغاندا ياركەندكە بارىدۇ ۋە ئاندىن كېيىن پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ ئافغانىستاندىكى بەدەخشان ئارقىلىق ئامۇ ۋادىسىغا بارىدۇ ۋە بۇ يەردىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىران ئىراق ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارغىلى بولىدۇ ۋە مانا شۇ يول جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ ۋە

داشاتادىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىككى ئاچىغا بۆلۈنگەن يولىنىڭ يەنە بىرى لولانىڭ شىمالىدىن ئۆتۈپ قۇمۇلغا ئېلىپ بارىدۇ ۋە ئاندىن كېيىن قۇمۇلدىن تۇرپانغا ئۆتۈپ تەڭرى تاغلىرىنىڭ جەنۇبىي تىزمىسىنى بويلاپ غەربكە ماڭغاندا قارا شەھەر كۇچار ئاقسۇ ئارقىلىق قەشقەرگە بارىدۇ ۋە قەشقەردىن چىقىپ غەربكە ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە سوغدى خارەزمى ۋە ھازىرقى سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئۆزبېكىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتىدە ئارقىلىق ئالانلار مەملىكىتىگە ۋە كاسپىي دېڭىزىنىڭ غەربىي شىمالىدا بارىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن جەنۇبقا قاراپ مېڭىپ ئىرانغا ئۆتۈپ غەربكە بۇرۇلۇپ ماڭغاندا مىسۇپوتامىيە ئىراقىنىڭ دىجل ۋە فىرات ۋادىسى ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارىدۇ ۋە بۇ يول شىمالىي يول دەپ ئاتىلىدۇ ۋە مانا شۇ يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان يوللارنىڭ ئاساسى تۈگۈنلىرى ھونلار دەۋرىدىن تارتىپ مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن ئۇيغۇرلار ۋە ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىرى ياشايدىغان رايونلاردا تارىم ئويمانلىقى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا غەربىي ئاسىيادا ئىدى ۋە ئۇچۇقراق ئېيتقاندا ئاسىيانىڭ شەرقىدىكى دۆلەتلەر ۋە چاۋشيەن جۇڭگو بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى ئىقتىسادىي مەدىنىي سىياسىي ئالاقىلارنى باغلايدىغان خەلقئارا سودا يولىغا ھونلار تۈركلەر ئۇيغۇرلار ھۆكۈمران بولۇپ كەلگەن ۋە خەلقئارا سودا يولىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن جۇڭگو بىلەن ھۇنلار ئارىسىدا تۈركلەر بىلەن ئىران ئارىسىدا ئۇيغۇرلار بىلەن تىبەت خانلىقى ئارىسىدا ئۇرۇشلار يۈز بەرگەن ۋە

چۈنكى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى قاتناش يولىغا قايسى دۆلەت ھۆكۈمران بولسا شۇ دۆلەت خەلقئارا سودىدىن نۇرغۇن پايدىنى قولغا كىرگۈزگەندىن تاشقىرى سىياسى جەھەتتىن مۇنۇزىنىڭ تەسىرىنى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپاغا ئۆتكۈزۈشتە شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئۆز مەقسىتىگە يېتەتتى ۋە يۇنان يازغۇچىلىرى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا قۇرۇقلۇق يولى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىشكە ئەھمىيەت بەرگەن ۋە شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئەڭ قەدىمكى چاغدىن باشلاپ خوتەننىڭ يىپەك ماللىرى مىلادىدىن ئەسىر بۇرۇن ئىچكى ئۆلكىلەردىن چىقىدىغان يىپەك ماللار مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن

يۇنانىستانغا روماغا ئېلىپ بېرىلاتتى ۋە رومالىقلار بارغانسېرى يىپەك ماللارنى ئومۇميۈزلۈك ئىشلىتىدىغان بولدى ۋە شۇ سەۋەبتىن مىلادىيىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە ياشىغان يۇنانلىق چوڭ سودىگەر مائىستىڭ ئوتتۇرا ئاسىيالىقلاردىن ياللاپ ئالغان سودا گۇماشتىلىرى خەلقئارا سودا يولىنى تەكشۈرۈپ چىققان ۋە

يۇنان يازغۇچىسى مارتىيۇس مىلادىيىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە ياشىغان ۋە يازغان ئەسىرىدە مائىس ئىگىلىگەن ماتېرىيالدىن پايدىلىنىپ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا يولىنى تونۇشتۇرغان ۋە يۇناننىڭ مەشھۇر جۇغراپىيە ئالىمى كىلاۋدى پىتولى مىلادىيىنىڭ ۱۰۰ ئەسىرىدە ياشىغان ۋە مارىيىنوس بەرگەن مەلۇماتقا ئاساسلىنىپ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا يولىنى تۈۋەندىكىچە كۆرسەتكەندى ۋە پىتولىنىڭ كۆرسىتىشىچە بۇ يول ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىن باشلىنىپ سۈرىيە ئىراق ۋە مىسوپوتامىيە ۋادىسى ئىران ئافغانىستانغا ئېلىپ بارىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن شىمالغا بۇرۇلۇپ تاش مۇنار ۋە تاش مۇنار تاغلاردىن ئالاي ۋادىسىغا چىقىش جايىدا بولسا كېرەك ۋە دىن ئۆتۈپ سىرىسلىر ئىل يۇنانچە سۆز بولۇپ يىپەك ئېلى دېگەن بولىدۇ ۋە گە ۋە تارىم ئويمانلىقى ئېلىپ بارىدۇ ۋە يۇنان ئالىمى پىتولىنىڭ مەلۇماتى جۇڭگو تارىخچىلىرىنىڭ ۋە جەنۇبىي يول ۋە دەپ ئاتىغان يولىغا توغرا كېلىدۇ ۋە يۇقىرىدىكى مەلۇماتلار ھونلار دەۋرىدە ۋە مىلادىيىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىيىنىڭ ۱۰۰۰ يىلىغىچە داۋام قىلغان ۋە جۇڭگو ۋە يۇنان يازغۇچىلىرىنىڭ بەرگەن مەلۇماتى ۋە

تۈرك خانلىقى دەۋرىدە ۋە مىلادىيىنىڭ ۱۰۰۰ يىلىدىن ۱۰۰۰ يىلىغىچە ۋە شەرقتىن غەربكە بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى توغرىسىدا جۇڭگونىڭ ۋە سۈي سۇلالىسى يىلنامىسى پېچۈي ھەققىدە قىسسە ۋە دىمۇ مەلۇمات بېرىلگەن ۋە شۇ يىلنامىغا كۆرە دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان يول ئۈچ تارماقتىن ئىبارەت ۋە بۇ ھەقتە يىلنامىدا مۇنداق مەلۇمات بېرىلگەن ۋە

سۈي سۇلالىسى مىلادىيىنىڭ ۱۰۰۰ يىلىدىن ۱۰۰۰ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋە نىڭ پادىشاھى ياڭدېنىڭ ۋاقتىدا ۋە مىلادىيىنىڭ ۱۰۰۰ يىلىدىن ۱۰۰۰ يىلىغىچە ۋە غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ سودا ئەلچىلىرىنىڭ كۆپچىلىكى ھازىرقى گەنسۇدىكى چاڭيىغا كېلىپ جۇڭگو بىلەن سودا ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەن ۋە مانا شۇ مۇھىم ئەھۋالنى ھېسابقا ئالغان ياڭدې پىچۈي ئاتلىق كىشىنى جۇڭگو تەرەپتىن سودا ئىشلىرىغا مەسئۇل قىلىپ تەيىن قىلغان ۋە پىچۈي چاڭيىغا كەلگەن چەت ئەل سودىگەرلىرى بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىدىن پايدىلىنىپ غەربىي رايوندىكى ۋە تارمىقىدىن ئالغاندا ئوتتۇرا ئاسىيانى كەڭ مەنىدىن ئالغاندا شەرقىي تۈركىستاندىن تارتىپ ياۋروپاغا بولغان جايلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ ۋە دۆلەتلەردە ياشايدىغان خەلقلەرنىڭ ئۆرپ ۋە ئادەتلىرى ئۇلارنىڭ دۆلىتىدىكى يوللار تاغلار دەريالار خەتەرلىك ئۆتكەللەر يول ئۆتكەللىرى توغرىسىدا مەمۇرات توپلىغان ۋە پىچۈي توپلىغان ماتېرىياللىرىغا ئاساسلىنىپ ۋە غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق ئۈچ جىلىدلىق ئەسەر يازغان ۋە مانا شۇ ئەسەردە مۇنداق دىيىلگەن ۋە

داشاتادىن غەرىپكە قاراپ مېڭىپ كاسىپى دېڭىزىنىڭ بويىغا كىرىشىدە ئۈچ يول بار ۱۱۱ بۇ يوللارنىڭ بىرى شامالى يول دەپ ئاتىلىدۇ ۱۱۱ بۇ يول قۇمۇل بارىكۆل تۇرالار ۱۱۱ ئۇيغۇرلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ ۱۱۱ ياشايدىغان جايلار ۱۱۱ قۇمۇلنىڭ غەربىدىن تارتىپ ئېلى ۋادىسىغىچە بولغان جايلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ ۱۱۱ ئارقىلىق تۈرك خانلىقىنىڭ ئوردىسىغا ۱۱۱ غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ تالاس دەرياسى بويىدىكى ئوردىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ ۱۱۱ ئېلىپ بارىدۇ ۱۱۱ ئۇنىڭدىن كېيىن غەرىپكە قاراپ ماڭغاندا چۇ دەرياسىدىن ئۆتۈپ شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىگە كاسىپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ ۱۱۱ يوللارنىڭ يەنە بىرى ئوتتۇرا يول دەپ ئاتىلىدۇ ۱۱۱ بۇ يول ۱۱۱ تۇرپان قاراشەھەر كۇچار قەشقەر ئارقىلىق ئۆتىدۇ ۱۱۱ قەشقەردىن چىقىپ غەرىپكە قاراپ ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە تاشكەنت سەمەرقەنت كىيىپود بۇخارا مەرۋىيىدىن ئۆتۈپ ئىران ئارقىلىق كاسىپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ ۱۱۱ يوللارنىڭ يەنە بىرى جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ ۱۱۱ بۇ يول پىچان خوتەن قاغالىق تاشقورغاندىن ئۆتۈپ پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ ۋاخان ۱۱۱ ئافغانىستاندا ۱۱۱ توخارىستان ۱۱۱ ئافغانىستان ۱۱۱ ئىيپتالىت ۱۱۱ ھازىرقى پاكىستان ۱۱۱ شىمالى ھىندىستان ۱۱۱ بامىيان ۱۱۱ ئافغانىستاندا ۱۱۱ كىيىپود ۱۱۱ سەمەرقەنتتىن غەربىي شىمالىدا ۱۱۱ ئارقىلىق شىمالىي ھىندىستانغا ئېلىپ بارىدۇ ۱۱۱ بۇ يەردىن غەرىپكە قاراپ يۈرگەندە كاسىپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارغىلى بولىدۇ ۱۱۱ بۇ ئۈچ يول بويىدىكى دۆلەتلەرنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۆزلىرى ماڭىدىغان يوللىرى بولۇپ شىمالدىن جەنۇبقا قاتنايدۇ ۱۱۱۱۱۱۱۱ قۇمۇل تۇرپان پىچان غەربىي رايونغا بارىدىغان يوللارنىڭ دەرۋازىسى بولۇپ داشاتا بولسا ناھايىتى مۇھىم ئۆتكەل ۱۱۱ پىچوئى تەسۋىرلىگەن يوللار تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى ۱۱۱۱۱۱۱۱ خەلقئارا سودا يوللىرى بولۇپ بۇ يوللار غەربىدە شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىنىڭ پايتەختى كونىستانىنپول ۱۱۱ ھازىرقى ئىستانبۇل ۱۱۱ دىن تارتىپ شەرقتە كۈرىيىگىچە ۱۱۱ ھازىرقى چاۋشيەنگىچە ۱۱۱ بارىدىغان يول ئىدى ۱۱۱ پىچوئىنىڭ ۱۱۱ غەربىي رېيوندى يېڭى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ۱۱۱ ناملىق نەسىرىدە خانىرىلەنگەن شىمالىي ئوتتۇرا جەنۇبىي يول دەپ ئاتالغان ئۈچ يولنىڭ ئاساسى لېتىيىسى ۋە تۈگۈنلىرى بولغان رايونلار ۱۱۱ كاسىپى دېڭىزىنىڭ شەرقىي ۋە شىمالىي قىرغاقلىرىدىكى جايلار ئوتتۇرا ئاسىيا ۱۱۱ ئافغانىستان تارىم ئويمانلىقى جۇڭغار ئويمانلىقى ۱۱۱ تۈرك خاقانلىقىنىڭ تېررىتورىيىسى ئىچىدە بولۇپ شۇ چاغدىلا تۈركلەر خەلقئارا سودا يولىنىڭ خوجايىنى ئىدى ۱۱۱

۱۱۱ شەرق مەلىكىسى توغرىسىدا ۱۱۱ تەھرىر ۱۱۱

يېقىنقى يىللاردىن بېرى بەزى ئالىملار ۱۱۱ چەت ئەل ئالىملىرىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە ۱۱۱ قەدىمكى خوتەننىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزگەندە تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ئاتالمىش ۱۱۱ شەرق مەلىكىسى ۱۱۱ دەيدىغان رىۋايەتنى كۆتۈرۈپ چىقىپ خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرىغىنى شەرق مەلىكىسى ۱۱۱ جۇڭگو مەلىكىسى ۱۱۱ نىڭ ئېلىپ كەلگەنلىكى ۱۱۱ ئۇنىڭدىن بۇرۇن خوتەندە پىلەنىڭ يوق ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى ۱۱۱ بۇ رىۋايەتلەرنى راستقا ئايلاندۇرۇشقا ئۇرۇنىۋاتقانلار رەت قىلغىلى بولمايدىغان تارىخى پاكىتلاردىن كۆز يۇمۇپ خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرىقىنى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱۱۱ يىللىرى خوتەن خاقانى ۋىجايىا جاۋا ۱۱۱ بۇ بۇددادىنىغا ئېتىقاد

قىلىدىغان خوتەن ئۇيغۇرلىرىنىڭ بۇددىست ھىندىچە ئىسمى بولسا كېرەك ۱۱ غا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن شۇنىڭدىن كېيىن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىقى پەيدا بولغان دىيىشىدۇ ۱۲

ئۇلارنىڭ بىردىنبىر ئاساسلىنىدىغان دەسمايىسى جۇڭگو تارىخىدا ئۆتكەن مەشھۇر بۇددىست شۇەنجاڭ ۱۳ مىلادىنىڭ ۱۴۴۴ يىلى تۇغۇلۇپ ۱۴۴۴ يىلى ئۆلگەن ۱۴ نىڭ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خانىرىسى ۱۵ ناملىق ئەسىرىدىكى شەرق مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت ۱۶

شۇەنجاڭ ھىندو بۇددىزىمىنى ئۆگىتىش ۋە تەتقىق قىلىش ئۈچۈن ھىندىستانغا بېرىپ ۱۷ يىل ۱۸ مىلادىنىڭ ۱۴۴۴ يىلىدىن ۱۴۴۴ يىلىغىچە ۱۹ تۇرغان ۲۰ ئۇ لوياڭغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئوتتۇرا ئاسىيا ھىندىستاندا كۆرگەن ۲۱ بىلگەن ئاڭلىغانلىرىغا ئاساسلىنىپ ۲۲ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خانىرىسى ۲۳ دېگەن ئەسەرنى بىيەنجى دېگەن كىشىنىڭ ياردىمى بىلەن تۈزۈپ چىققان ۲۴

۲۵ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خانىرىسى ۲۶ ناملىق ئەسەرگە شۇەنجاڭنىڭ ئېيتىپ بېرىشى بويىچە ۲۷ ھىندى تىبەت رىۋايەتلىرى ئاساسىدا ۲۸ خوتەن خانى ۋىجايىا جاۋاغا ياتلىق بولغان شەرق مەلىكىسى ۲۹ جۇڭگو مەلىكىسى ۳۰ خوتەنگە كېلىدىغان چاغدا باش كىيىمىنىڭ ئىچىگە پىلە قۇرتىنىڭ ئۇرۇقىنى يوشۇرۇپ چېگرادىن ئۆتكەنمىش ۳۱ چېگرادىكىلەر مەلىكىنىڭ باش كىيىمىنى تەكشۈرۈشكە جۈرئەت قىلالمىغان ۳۲ مەلىكە خوتەنگە كەلگەندىن كېيىن پىلىنى ئۆستۈرگەن ۳۳ بۇنى كۆرگەن ۋەزىرلەر خوتەن خانىغا ۳۴ بۇ قۇرۇتلارنى كۆيدۈرۈۋېتەيلى بولمىسا ئۇ ئەجدىرھاغا ئايلىنىشى مۇمكىن ۳۵ دەيدۇ ۳۶ ئەمما مەلىكە پىلە قۇرۇتىنى يوشۇرۇن ھالدا بېقىپ ئۆستۈرۈپ ئۇنىڭدىن چىققان يىپەكتىن شايى ۳۷ دۇردۇن توقۇپ كىيىم ۳۸ كېچەك تىكىپ كىيىپتۇ ۳۹ بۇنى كۆرگەن خوتەن خانى پىلە قۇرۇتنى ئۆستۈرۈشكە يول قويۇپتۇ ۴۰

بۇ رىۋايەتنىڭ تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن كەلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن مىلادىنىڭ ۱۴۴۴ يىلى خوتەن خانىغا ياتلىق قىلىنغان ۴۱ بولغان ۴۲ شەرق مەلىكىسى ۴۳ جۇڭگو مەلىكىسى ۴۴ پىلە قۇرۇتىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشىن ئاز دېگەندە ۴۵ يىل بۇرۇن ۴۶ مىلادىدىن ۴۷ ئەسىر بۇرۇن ۴۸ خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىقىنىڭ تەرەققىي قىلغانلىقىنى ياۋرۇپادىكى رومالىقلارنىڭ خوتەندە توقۇلغان يىپەك ماللارنى ئەتىۋالاپ ئۇنىڭدىن كىيىم ۴۹ كېچەك كىيگەنلىكىنى شۇ چاغلاردا تېخى جۇڭگودىن چىقىدىغان يىپەك ماللارنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلارنى كەلتۈرۈش ئارقىلىق ۵۰ خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرق مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن ۵۱ دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىش لازىم ۵۲

ئاتالمىش ۵۳ شەرق مەلىكىسى ۵۴ توغرىسىدىكى يالغان رىۋايەتنى رەت قىلىش ئۈچۈن قەدىمكى چاغلاردا رومالىقلارنىڭ جۇڭگونىڭ يىپەك ماللىرىنى تېخى بىلمىگەن ۋە ئۇنى كۆرمىگەن چاغدا ۵۵ ئەڭ دەسلەپ قايسى خەلقلەر توقىغان يىپەك ماللارنى بىلمىدىغانلىقى ۋە

تُو مالار دىن كىيىم كېچەك كىيىگەنلىكى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىش ناھايىتى مۇھىم مەسىلە.

قەدىمكى چاغدىكى يۇنان ۋە روما ئالىملىرىدىن كىتاس مىلادىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇن ئۆتكەن ۱۰۰۰ مىلادىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇن تۇغۇلۇپ مىلادىنىڭ ۱۰۰۰ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن ۱۰۰۰ خوبلىئوس ۋىيگىلى مارۇ مىلادىنىڭ ۱۰۰۰ يىللىرى ئۆتكەن ۱۰۰۰ روما تارىخچىسى فىلوروس مىلادىنىڭ ۱۰۰۰ يىللىرى ئۆتكەن ۱۰۰۰ فىلىپپى مىلادىنىڭ ۱۰۰۰ يىلى تۇغۇلۇپ ۱۰۰۰ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن ۱۰۰۰ كىلاۋدى پىتولى مىلادىنىڭ ۱۰۰۰ نەسىرلىرىدە ئۆتكەن ۱۰۰۰ قاتارلىقلار ئۆزلىرىنىڭ بازاغان ئەسەرلىرىدە تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يۇرتىنى ۱۰۰۰ خوتەننى ئاساس قىلغان ۱۰۰۰ يۇنان تىلىدا ۱۰۰۰ سىرىسلار دۆلىتى ۱۰۰۰ يىپەك دۆلىتى ۱۰۰۰ دەپ يېزىشقان ۱۰۰۰

ياۋرۇپالىقلاردىن تۇنجى قېتىم يىپەك دۆلىتى سىرىسلار دۆلىتى توغرىسىدا مەلۇمات بەرگەن يۇنان ئالىمى كىسىئاس بولۇپ سىرىسلار دۆلىتى دېگەن نامنى ئىلغا ئالغان

يۇنان ئالىملىرىدىن سىتىرابون ۋە ساياھەت خاتىرىسى ناملىق ئەسىرىنى يازغاندا ۋە مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن ۋە ئۇلۇغ ئىستىلاچى ئالىكاندىر ماکىدونىكى ۋە ئىسكەندەر زۇلقەرنەينىڭ مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇن ئالەمدىن ئۆتكەن مەشھۇر سەركەردىسى ئۆتىسكىر پىتوسنىڭ خاتىرىسىدىن پايدىلانغان ۋە ھىندىستانغا كەلگەن ئۆتىسكىر پىتوس ئۆزى يازغان خاتىرىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا يۇرتى بولغان ئارىم ئويمانلىقىنى ۋە سىرىسلار دۆلىتى ۋە يىپەك دۆلىتى دەپ يازغان ۋە سىرىسلار دۆلىتى ۋە يىپەك دۆلىتى توغرىسىدا يۇنان ۋە روما يازغۇچىلىرى ئىچىدىن مىلا پىلىپىنى ماریسىلىنوس پىتولى قاتارلىقلارنىڭ بەرگەن مەلۇماتى بىرقەدەر تەپسىلىراق ۋە ئېنىقراق.

روما يازغۇچىسى مىلا مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىللىرى ئۆتكەن ۱۰۰ ئاسىيانىڭ شەرقىدە
 ھىندىلار سىرىسلىقلار سىتىسلىكلەر۱۰۰ ياشايدۇ۱۰۰ ھىندىلار بولسا جەنۇبتا
 سىتىسلىكلەر بولسا ئەڭ شىمالدا سىرىسلار بولسا مانا شۇ ئىككىسىنىڭ ۱۰۰ سىتىسلىكلەر
 بىلەن ھىندىلار ۱۰۰ ئوتتۇرا قىسمىدا ياشايدۇ۱۰۰ سىرىسلىقلار دۇنيادا تەڭدىشى
 تېپىلمايدىغان سەمىمى سادىق ئادەملەر ئۇلار سودا ئىشلىرىغا ئۇستا بولۇپ سودا
 قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ۱۰۰ ماللىرىنى قۇملۇققا قويۇپ ۱۰۰ قويۇپ كەيتىنى
 قىلىپ تۇرىدۇ۱۰۰۱۰۰ دەپ يازىدۇ۱۰۰ مىلانىڭ سىرىسلىقلار توغرىسىدا بەرگەن
 مەلۇماتى۱۰۰ ئەمەلىيەتكە دەلمۇدەل ئۇيغۇن كېلىدۇ۱۰۰ بۇنىڭدا دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان
 ئۈچ مۇھىم نۇقتا بار۱۰۰۱۰۰۱۰۰ مىلا ئېيتقاندا ك ھىندىستان سىرىسلىقلار ۱۰۰ ئۇيغۇرلار ۱۰۰ نىڭ
 يۇرتى تارىم ئويمانلىقىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان۱۰۰۱۰۰ مىلا ۱۰۰ سىرىسلىقلار سودا قىلغاندا
 يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ۱۰۰ مالنى قۇملۇققا قويۇپ ۱۰۰ قويۇپ كەيتىنى قىلىپ تۇرىدۇ۱۰۰
 دەيدۇ۱۰۰ بۇنداق ئەھۋال قەدىمكى چاغلاردا تۈركى خەلقلەردە ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن
 تىلىسىز سۇدانى كۆرسىتىدۇ۱۰۰۱۰۰۱۰۰ مىلا ۱۰۰ سىرىسلىقلار مالنى قۇملۇققا قويىدۇ۱۰۰ دەيدۇ۱۰۰
 مىلا ئېيتقان قۇملۇق تارىم ئويمانلىقىدىكى قۇملۇق ۱۰۰ جۆلنى كۆرسىتىدۇ۱۰۰ جۇڭگونىڭ

ئاساسى تېرىتورىيىسى بولغان ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە قۇملۇق چۆل يوق. بۇنى جۇغراپىيىدىن ئاددىي ساۋادى بار ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بىلىدۇ.

تەبىئەتشۇناس رىم يازغۇچىسى پىلىنىيىنى تەبىئەت تارىخى ناملىق ئەسىرىدە سىرىس دۆلىتى يىپەك دۆلىتى توغرىسىدا مەزمۇنى مىلا بەرگەن مەلۇماتقا ئوخشايدىغان مەلۇمات بېرىدۇ. پىلىنىيىنى مۇنداق دەپ يازىدۇ: سىرىسلىقلارنىڭ ئورمانلىرىدىن يىپەك چىقىدۇ. دۇنياغا مەشھۇر. ئۇلار كىمخاپ تاۋاق دۇردۇن توقۇپ روماغا ئېلىپ بېرىپ ساتىدۇ. سىرىسلىقلار مۇلاھىم ئارتىنچاق كېلىدۇ. پىلىنىيىنى يەنە مۇنداق دەپ يازىدۇ: سىرىسلىقلار بوي تۇرقى جەھەتتە ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئېگىز چاچلىرى قىزىل كۆزلىرى كۆك ئاۋازلىرى جاراڭلىق كېلىدۇ. چەتتىن بارغانلار ئۇلارنىڭ تىلىنى بىلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىلەن سۆھبەتلىشەلمەيدۇ. چەتتىن بارغانلار ماللىرىنى مەلۇم دەريانىڭ شەرقى قىرغىقىغا ئېلىپ بېرىپ سىرىسلىقلارنىڭ ماللىرىنىڭ يېتىغا قويىدۇ. ئەسلىدە بېكىتىلگەن باھا بويىچە مال ئالماشتۇرۇلىدۇ. پىلىنىيىنىڭ مەلۇماتىدىن قارىغاندا سىرىسلىقلارنىڭ يىپەك ماللىرى روماغا ئېلىپ بېرىلىپ سېتىلىدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە پىلىنىيىنىڭ سىرىسلىقلارنىڭ ئېرقى خۇسۇسىيەتلىرى توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ناھايىتى يۇقىرى قىممەتكە ئىگە. بۇ ئۇيغۇرلارنىڭ ئاق تەنلىك ئېرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. جۇڭگونىڭ قەدىمكى تارىخچىلىرىمۇ ئېرقى جەھەتتىن ئۇيغۇرلارغا بەكمۇ يېقىن بولغان ئويسۇنلارنى كۆك كۆز قىزىل چاچ دەپ يازغان بولسا قىرغىزلارنى چىرايى ئاق سۈزۈك قىزىل چاچ كۆزلىرى كۆك دەپ يازغان. پىلىنىيىنى رىم ئات سۆڭەكلىرىنىڭ ئەيشى ئىشرەت كەپ ساپاغا بېرىلىپ تۇرمۇشتا چىرىكلىشىپ بايلىقلارنى ھەددىدىن ئارتۇق بۇزۇپ چېچىپ ئەخلاقى جەھەتتە بەكمۇ بۇزۇلۇپ كەتكەنلىكى ئۇلارنىڭ كىيىدىغان كىيىملىرىنىڭ سىرىسلەر دۆلىتىدىن كېلىدىغان كىمخاپ تاۋار دۇردۇنلاردىن تىكىلىدىغانلىقى سىرىسلار دۆلىتىدىن سېتىپ ئالىدىغان يىپەك ماللار ئۈچۈن رىم تىللالىرىنىڭ ئالتۇن پۇللىرىنىڭ ئالماشتۇرۇش سىرىسلىقلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا ھەسرەتلىنىپ مۇنداق دەپ يازغان ئىدى. دۆلىتىمىزنىڭ تىللالىرىدىن ھىندىستان سىرىسلار دۆلىتى ۋە ئەرەب يېرىم ئارىلى قاتارلىق ئۈچ دۆلەتكە ھەربىي ئاز دېگەندە يۈز مىليون سىرىسلىرىنى رىم تىللاسى ئېقىپ كېتىدۇ. مانا مۇشۇ پۇللار دۆلىتىمىزنىڭ ئەرلەر بىلەن ئاياللار ئاق سۆڭەكلەرنى دىمەكچىنىڭ بۇزۇپ چېچىپ خەجلىشى ئۈچۈن كېتىدۇ. پىلىنىيىنىڭ تەبىئەت تارىخىدىكى مەلۇماتقا ئاساسلانغاندا روما ئاق سۆڭەكلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئەيشى ئىشرەت كەپ ساپالىق تۇرمۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان يىپەك ماللارنى سىرىسلىقلاردىن ئالغان بولسا دورا دەرمەك ئۈنچە ياقۇتلارنى ھىندىستاندىن مەرۋايىتلارنى ئەرەبىستاندىن ئالغان.

يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك ھەربىي رىم پۇلىدىن يۈز مىليون سىرىسلىرىنى رىم تىللاسى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن سىرىسلىقلاردىن سېتىپ ئالىدىغان يىپەك ماللار ھىندىستاندىن ۋە ئەرەبىستاندىن ئالىدىغان دورا دەرمەك

ئۈنچە  ياقۇت مەرۋايىتلار ئۈچۈن سەرپ بولغان  يونان ئالىمى كىلاۋدى پىتۇلىيىمى  جۇغراپىيە  ناملىق ئەسىرىدە سىرىسلار دۆلىتى  يىپەك دۆلىتى  نىڭ تەبىئى شارائىتى قانداق خەلقلەر ياشايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ  سىرىسلار دۆلىتىنىڭ غەربىي چېگرىسى سىستىيە بولۇپ ئۇ ئىمماۋىس  تېغىنىڭ سىرتىدا شىمالى چېگراسى نامسىز يەر  شەرقى چېگراسىمۇ نامسىز يەر  جەنۇبىي بولسا  ھىندىستاندىكى گانگې دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقى بىلەن چېگرالىنىدۇ  پىتۇلىيىمى سىرىسلار دۆلىتىنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرىدىغان تاغلار توغرىسىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ  سىرىسلار دۆلىتىنىڭ تۆت تەرىپىنى  تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ  ئۇنىڭ تېررىتورىيىسى ئىچىدە ئىككى چوڭ دەريا ئاقىدۇ  ئۇ دەريالارنىڭ بىرىنچىسى ئۇيغۇرداس  دەرياسى بولۇپ ئۇ ئاۋشاتىستان ۋە ئاسمىران  تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ  دەريالارنىڭ ئىككىنچىسى باۋتىس دەرياسى بولۇپ ئۇكاسىيان  ۋە ئوتتۇرۇ كورخۇس  تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ  يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىككى دەريانىڭ ئالدىنقىسى ئاقسۇ ياكى قەشقەر دەرياسى كېيىنكىسى ياركەنت  زەرەپشان  ياكى قارىقاش دەرياسىدىن باشقا دەريا ئەمەس 

پىتۇلىيىمى ئۇيغۇرداس دەرياسىنىڭ بويىدا ئۇيغۇرداس دۆلىتى بار دېگەن  پىتۇلىيىمىنىڭ ئۇيغۇرداس دېگىنى دەل ئۇيغۇرلارنىڭ يۇنان تەلەپپۇزىدا ئېيتىلىشى خالاس  يۇنان ئالىمى مارىسىلىيىنوس مىلادىيىنىڭ    يىلى ياشىغان  تارىخنامە  ئاتلىق كىتابىدا  شەرقتە سىرىسلەر ئېلى بار  ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ  بۇ تاغلار بىر تۇتاش سوزۇلۇپ تەبىئىي توسۇقنى شەكىللەندۈرىدۇ  سىرىلىقلار شۇنىڭ ئىچىدە ياشايدۇ  ئۇلارنىڭ يېرى تەكشى كەڭتاشا ۋە باي  غەربتە سېستىيە بىلەن چېگرالىنىدۇ  شەرقىي بىلەن شىمالدىن ئىبارەت ئىككى تەرىپى چۆللۈك  تاغلىرىنىڭ ئۈستى  تەڭرى تاغلىرى بىلەن پامىر تاغلىرى كۈزدە تۇتۇلسا كېرەك  يىل بويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ  جەنۇبىي چېگراسى ھىندى ۋە گانگې دەرياسىغىچە بارىدۇ  تاغلىرىنىڭ ھەممىسى ئېگىز يوللىرى تىك قىيالىق ئەگرى  بۈگرى كېلىدۇ  تاغلارنىڭ ئارىسى تۈزلەڭلىك  ئۇنىڭ تېررىتورىيىسى ئىچىدە ئۇيغۇرداس ۋە باۋتىس دەرياسىدىن ئىبارەت ئىككى دەريا ئاقىدۇ  سىرىسلەر ئىچىدە ياشايدۇ  ھەربىي قورال  يارق تۇتمايدۇ  زادى ئۇرۇش قىلمايدۇ  مۇلاھىم ياۋاش قوشنا دۆلەتلەرنى پاراكەندە قىلمايدۇ  ئىقلىمى مۆتىدىل  ھاۋاسى ساپ پاكىز  ئاسماندا بۇلۇت كۆپ بولمايدۇ  قاتتىق بوران چىقمايدۇ  ئورمانلىق ئىنتايىن كۆپ  ئورمانلىقتا ماڭسا ئاسماننى كۆرگىلى بولمايدۇ  مارسىلىيىنوس يەنە مۇنداق دەپ يازىدۇ  سىرىسلىقلار ئاددى  ساددا ياشاشقا ئادەتلەنگەن  ئۇلار خالى جايىدا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇپ كۈن ئۆتكۈزۈشنى ياخشى كۆرىدۇ  كىشىلەر بىلەن بېرىش  كېلىش قىلىشنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ  چەت ئەللىكلەر چېگرادىكى دەريادىن ئۆتۈپ ئۇ يەرگە يىپەك ياكى باشقا مال ئالغىلى بارسا  كۆزلىرى بىلەن بىر  بىرىگە بېقىشى پىلا باھاسىنى توختىتىدۇ  گەپلەشمەيدۇ  ئۇلارنىڭ يەر بايلىقى مول  باشقىلارغا ئېھتىياجى چۈشمەيدۇ     يۇقىرىدا يۇنان ۋە رىم ئالىملىرىنىڭ خاتىرىلىرىدىن كەلتۈرگەن پاكىتلاردىن تۆۋەندىكى خۇلاسەنى چىقىرىش مۇمكىن 

مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇنقى ۋاقتىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلار ۱۱۱۱ يۇنان ۋە رىم ۱۱۱۱ تارىم ۋادىسىدىكى ئۇيغۇرلار ئېلىنى ۱۱۱۱ يىپەك ئىلى ۱۱۱۱ سىرىسلەر ئېلى ۱۱۱۱ دەپ تونىغان ۱۱۱۱

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئورمانلىقىنىڭ تەبىئىي شارائىتى ۱۱۱۱ تاغلىرى ۱۱۱۱ دەريالىرى ئورمانلىرى ۱۱۱۱ چۆللىرى ۱۱۱۱ ئېقىلىمى ۱۱۱۱ ئۇنىڭغا چېگرالىتىدىغان دۆلەتلەر ھەققىدە ئاساسەن توغرا مەلۇمات بەرگەن ۱۱۱۱

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى ئەڭ قەدىمكى چاغلىرىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلارنىڭ تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك ماللىرىنى ئىستىمال قىلغانلىقىنى كۈچلۈك پاكىتلار ئارقىلىق ئېيتىق ۋە تەپسىلىي چۈشەندۈرگەن ۱۱۱۱

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئويمانلىقىدا ياشىغان خەلقنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى ئۇلارنى ئۆز نامى بىلەن ۱۱۱۱ ئۇيغۇرداس ۱۱۱۱ ئاتىغاندىن تاشقىرى ۱۱۱۱ ئۇلارنىڭ ئىرقى جەھەتتىن قايسى ئىرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى مۇئەسسەسە قىلىپ بىرلەشتۈرۈپ بەرگەن ۱۱۱۱

ئەگەر ۱۱۱۱ سىرىس ئېلى دەپ ئاتالغان تارىم ئويمانلىقىدا يىپەكچىلىك سانائىتى ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ ۱۱۱۱ مىلادىدىن نەچچە ئەسىر بۇرۇن ۱۱۱۱ تەرەققى قىلىمىغان بولسا ۱۱۱۱ جاھاننىڭ مەر ۱۱۱۱ مەر شەھرى ۱۱۱۱ دەپ ئاتالغان رىمدىكى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ يۇقىرى سۈپەتلىك يىپەك ماللارغا بولغان ئېھتىياجىنى قامدىيالىمىغان بولاتتى ۱۱۱۱

ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چاغلاردا ۱۱۱۱ يىپەك توقۇمىچىلىقىدا يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلار ئاز ئەمەس ۱۱۱۱ ئىچكى ئۆلكىلەردىكى خەنزۇلار يىپەك توقۇمىچىلىقىدا ئۇيغۇرلارنىڭ توقۇمىچىلىقىنى ئارتۇقچىلىقىدىن ئۆگەنگەنلىكى بۇنىڭغا مىسال بولىدۇ ۱۱۱۱ يېقىنقى يىللاردا ۱۱۱۱ شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ۱۱۱۱ ئەسىردە ئىچكى ئۆلكىلەردە توقۇلغان يىپەك توقۇلمىلار قېزىۋېلىندى ۱۱۱۱ بۇنداق يىپەك توقۇلمىلاردىكى ۱۱۱۱ ئىسبەتەن كۆزگە كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات شۇ بولغانكى شۇ چاغلاردا تۈز يوللۇق كىمخاپلاردىن تاشقىرى يەنە قىيپاش گۈللۈك ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىلغان كىمخاپلارمۇ مەيدانغا كەلگەن ۱۱۱۱ ئارقاقتىن بۇ خىل گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى خەن سۇلالىسى ۋاقتىدىلا ۱۱۱۱ مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن شىنجاڭدىكى قېرىنداش مىللەتلەر يۇڭ توقۇمىچىلىق ھۈنەرىدە قوللانغان ۱۱۱۱ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونلىرى يىپەك توقۇمىچىلىقتا قوللانغان بۇ خىل توقۇش ئۇسۇلىنى ۱۱۱۱ كىمخاپلارنىڭ ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى ۱۱۱۱ ئا ۱۱۱۱ شىنجاڭدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك ۱۱۱۱ مانا شۇ پاكىت قەدىمكى چاغلاردا ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى ياكى يۇڭ توقۇمىچىلىقىدا بولسۇن يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ ۱۱۱۱

بۇنىڭدىن تاشقىرى ۱۱۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى شەرق مەلىكىسى پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن ۱۱۱۱ ئۇنىڭدىن بۇرۇن شىنجاڭ رايونىدا ۱۱۱۱ يىپەك يوق ئىدى ۱۱۱۱ دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدىغان مۇنداق بىر پاكىتىمۇ بار ۱۱۱۱ يېقىنقى يىللاردا تۇرپان رايونىدا ئېلىپ بېرىلغان ئارخىئولوگىيەلىك قېزىشلەر ئارقىلىق ۱۱۱۱ قېزىۋېلىنغان قول يازمىلار

ئىچىدە مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدا پىلە قۇرۇتىنى ۋە ئۆزىمە دەرىخىنى ئىجارىگە ئېلىش توغرىسىدا يېزىلغان ھۆججەت ئۇچرىدى ۱۱۱۱ يادىكارلىق ۱۱۱۱ بەت ۱۱۱۱ مانا بۇ پاكىت يىپەك مەلىكىسى ۱۱۱۱ شەرق مەلىكىسى ۱۱۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدۇ ۱۱۱۱ قەدىمكى چاغدا خوتەندىلا ئەمەس ھەتتا تۇرپان رايونىدىمۇ يىپەكچىلىك تەرەققىي قىلغانىدى ۱۱۱۱

يۇقىرىدىكى پاكىتلاردىن چىقىرىلغان ئەڭ ئاساسلىق ۋە مۇھىم خۇلاسە ئاتالمىش ۱۱۱۱ يىپەك مەلىكىسى ۱۱۱۱ رىۋايىتىدىكى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى جۇڭگودىن خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشىدىن بۇرۇن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىق سانائىتى يوق ئىدى دېگەن يالغان رىۋايەتنىڭ ئۈزۈل كېسىل رەت قىلىنىشى خالاس ۱۱۱۱

شۇنىمۇ ئېيتىش كېرەككى قەدىمكى چاغلاردا جۇڭگودىن باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا ياتلىق بولغان مەلىكىلەرنىڭ ئىسىملىرى جۇڭگونىڭ تارىخى يىلنامىلىرىغا ئۇيسۇن خانلىرىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىلىرىنىڭ ئىسىملىرى جۇڭگو تارىخى يىلنامىلىرىغا يېزىلغان ۱۱۱۱ نەپىسۈكى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ ئەسىرىدە خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ ئىسمى جۇڭگونىڭ تارىخى يىلنامىلىرىدا ئۇچرىمايدۇ ۱۱۱۱

تارىخىي پاكىتلارنىڭ راستلىقىغا ھۆرمەت قىلىنىدىغان بولسا تارىخىي پاكىتلار بويىچە ئىسپاتلانمىغان رىۋايەتنىڭ يالغانلىقى ئېتىراپ قىلىنسا خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنىڭ تامامەن يالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماسلىققا ھېچقانداق بانا ۱۱۱۱ سەۋەب يوق ۱۱۱۱ ھونلارنىڭ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا بارىدىغان خەلقئارا قاتناش يولىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشى جۇڭگو بىلەن غەرب ئەللىرى ئارىسىدىكى تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەرنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا توسقۇن بولغان ۱۱۱۱ شۇنىڭ ئۈچۈن شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى جۇڭگوغا نىسبەتەن گاھ تاقىلىپ گاھ ئېچىلىپ تۇراتتى ۱۱۱۱

مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى ۋە مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى ئىران ئەلچىلىرى جۇڭگوغا كەلگەن بولسا مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى جۇڭگو ئەلچىسى گەن يىڭ ۱۱۱۱ بۇنى بەنچاۋ ئەۋەتكەن ۱۱۱۱ ئىرانغا بارغان ۱۱۱۱ جۇڭگو بىلەن ئىران ئارىسىدا سودا مۇئامىلىسى توغرىسىدا بېتىم تۈزۈلگەن ۱۱۱۱ تارىخى مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى رومالىق بىر سېھرىگەر دېڭىز يولى بىلەن ھىندىچىسىغا كېلىپ بېرما ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن ۱۱۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى رومى ئېمپىراتۇرى ماركۇس ئاۋرىل ۱۱۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە ئېمپىراتۇر بولغان ۱۱۱۱ دېڭىز يولى ئارقىلىق جۇڭگوغا ئەلچى ئەۋەتكەن ۱۱۱۱ روما ئەلچىسى دېڭىزدىن ھىندىچىسىغا چىقىپ ۋېيتنام ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن ۱۱۱۱ ئەلچى جۇڭگو پادىشاھى خەن خۇئاندى ۱۱۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە پادىشاھ بولغان ۱۱۱۱ غا بېل چىشى كەركە مۇڭگۈزى ياقۇت قاتارلىق سوۋغانلارنى ئېلىپ كەلگەن ۱۱۱۱ يۇقىرىدىكى تارىخىي پاكىتلارغا ئاساسلانغاندا ئىراننىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى رومانلىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى ۱۱۱۱ يىپەك ئېلى ۱۱۱۱ دەپ ئاتىغان ئۇيغۇرلار بىلەن ئورناتقان يىپەك

ھەر يىلى دېگۈدەك نەچچە ئون مىليونلىغان رىم ئىمپېراتورلىرىغا سىرىسلەر ئېلىدىن يىپەك ماللارنى سېتىپ ئېلىشقا خېلىدىن بېرى چىدىمىغان رىم ھۆكۈمرانلىرى ئېمپېراتورلىرى يىلىدىن يىپەك چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان كىمخاپ شايبى تاۋار دوردۇن قاتارلىق يىپەك ماللارنى ئۆزلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇشقان ئىدى

ئۇلارنىڭ بۇ ئارزۇ ئۈمىدلىرى تۈرك خانلىقى دەۋرىدە ئەمەلگە ئاشتى بۇ توغرىدا يۇنان ئالىملىرى مۇنداق مەلۇمات بېرىدۇ: ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى زوناراس ئارىخنامە ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازغان ئىدى: بۇرۇن رومانلىقلار يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى بىلمەيتتى يىپەكنى پىلە قۇرۇتىنىڭ قۇسىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى

ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى تىئوخانۇس ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنى قاچان نەدىن قانداق ھىلە بىلەن ئوغۇرلۇقچە شەرقىي روما ئېمپېرىيىسىنىڭ مىلادىنىڭ يىلىدىن يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ئېمپېراتورى ئۇلۇغ پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ يىلىدىن يىلىغىچە ئېمپېراتور بولغان شەرقىي روماغا ئېلىپ بارغانلىقى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن شەرقىي رومانلىقلار پىلە قۇرۇتىنى بېقىپ يىپەك ماللارنى ئىشلەپچىقىرىشنى يولغا قويغانلىقى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىدۇ: تىئوفانىس مۇنداق دەپ يازىدۇ: ئېمپېراتور پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا ئىرانلىق مەلۇم بىر ئادەم شەرقىي روماغا پىلە بېقىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى ئۆگەتكەن ئۇنىڭدىن بۇرۇن شەرقىي رومانلىقلار پىلە بېقىشنى بىلمەيتتى ھىلىقى ئىسمى نامەلۇم ئىرانلىق سىرىسلەر ئېلىدە يىپەك ئېلىدە ئۇزۇن تۇرغان ئۇ سىرىسلەر ئېلىدىن قايتىپ كېتىدىغان چاغدا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى يول ماڭغاندا ئىچى كاۋاك ھاسىسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇن جايلاشتۇرغان ئاندىن كېيىن پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئاشۇنداق ئۇستىلىق بىلەن شەرقىي روماغا ئېلىپ كەلگەن بۇ ئىرانلىق باھار كېلىش بىلەنلا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئۆزىمە يوپۇرمىغىنىڭ ئۈستىگە قويغان بىرنەچچە كۈندىن كېيىن پىلە قۇرۇتى يوپۇرماقنى يەپ چوڭ بولۇپ بىر جۈپ قانات چىقارغان ئۇچىدىغان بولغان رومانلىقلار پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىشنى ئۆگەنگەندىن كېيىن پوستىئان تۈركلەرگە كۈنىستاننىڭ ئىستانبۇلغا ئىستانبۇلغا كەلگەن تۈرك ئەلچىلىرىگە ئاپتور رومانلىقلارنىڭ پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىش ئۇسۇلىنى كۆرسەتكەندە تۈركلەر ھاڭ تاڭ قېلىپ چۇچۇپ كەتكەن

تۈركلەر بىلەن شەرقىي روما ئارىسىدىن سودىدا تۈركلەر ئارقىلىق شەرقىي روماغا ئېلىپ بېرىلىدىغان ماللارنىڭ ئىچىدە ئاساسى سالماقنى يىپەك توقۇلمىلىرى ئىگەللەيدىغانلىقى خوتەننى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر يىپەكچىلىكىنىڭ ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ دۇنياغا مەشھۇرلىقى پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ يىپەك مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت بويىچە مىلادىنىڭ يىلى جۇڭگودىن خوتەنگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ يالغانلىقى پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ سىرىسلەر ئېلى ئاساسەن

خوتەن ۋىلايىتى شەرقىي رومغا ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىق راھىپ تەرىپىدىن
مىلادىيەنىڭ ۱۱۱۱-يىللىرى ئوغۇرلۇقچە ئېلىپ بېرىلغانلىقى توغرىسىدىكى پاكىتلارنى
يۇقىرىدا بىر ۋىزىيە سۆزلەپ ئۆتتۈم ۋە مېنىڭچە شۇ پاكىتلار يىتەرلىك بولسا كېرەك ۋە

ئاخىرقى سۆز قەدىمكى چاغدىكى ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى يالغۇزلا
ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەر ئارىسىدا ئىقتىسادى جەھەتتە قىممەتلىك
تاۋارلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇرۇش رولىنى ئويناپلا قالماستىن بەلكى مەدەنىيەت جەھەتتە
ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەرنىڭ ئۆزئارا بىر ۋىزىيەنىڭ
ئارتۇقچىلىقىنى ئۆگىنىپ شانلىق مەدەنىيەت يارىتىشىمۇ ناھايىتى كۈچلۈك تۈرتكىلىك
روللارنى ئوينىغان ۋە خەلقئارا سودا يولىدا سودا كارۋانلىرى ئەلچىلەر سەياھلار غەربتىن
شەرققە شەرقىي غەربكە مۆكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى ۋە بەزىدە بولسا تاجاۋۇزچىلىق
مەقسىتى بىلەن سەپەرۋەر قىلىنغان تۈمەنلىگەن قوشۇنلارمۇ سودا ئەلچىسى ياكى ئاددى
سودىگەر قىياپىتىگە كىرىۋالغان جاسۇسلارمۇ قاتناپ تۇراتتى ۋە غەرب بىلەن شەرق ئوتتۇرا
ئاسىيا ئارقىلىق توۋار ئالماشتۇرۇش ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەندىن تاشقىرى مەخپىي
ئاخبارات يىغىش ئىشلىرىنى قىلاتتى ۋە باشتا ئېيتىپ ئۆتكۈنىمىزدەك مىلادىيەنىڭ ۱۱۱۱-
يىللىرى ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى
ئوغرىلاپ مەخپىي ھالدا شەرقىي رومغا يەتكۈزۈپ بېرىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىشىدا ھۆكۈم
سۈرگەن نەچچە مىڭ يىللىق سىرتىڭ ئىشلىرىنى ئېچىپ تاشلىغان ۋە شۇ ئىرانلىق پىلە
قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرقىي رومغا يەتكۈزۈپ بېرىشتىن بۇرۇن شەرقىي روما ئېمپىراتورى
ئۇلۇغ پوستىئان مىلادىيەنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە ئېمپىراتور بولغان ۋە
بىلەن شۇ مەسىلە توغرىسىدا سۆزلەشكەن ۋە پوستىئان ئەگەر ئىرانلىق راھىپ پىلە
قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى سىرتىڭلار ئېلىدىن ئوغرىلاپ ئېلىپ كېلىدىغان بولسا ئۇنىڭغا
ناھايىتى قىممەت باھالىق ئىنتام ۋە مۇكاپات بېرىدىغان بولغان ۋە

ئېھتىمال ئىرانلىق راھىپ خىرىستىئان مۇرىدى بولغانلىقى پوستىئاندىن ئالىدىغان
قىممەت باھالىق ئىنتامغا قىزىققانلىقى ئۈچۈن سىرتىڭلار ئېلىدىن پىلە قۇرۇتىنىڭ
ئۇرۇقىنى ئوغرىلاپ شەرقىي رومغا يەتكۈزۈپ بەرگەن ۋە مانا مۇشۇ ۋەقەدىن تەخمىنەن ۱۱۱۱-
يىل بۇرۇن مىلادىيەنىڭ ۱۱۱۱-يىلى غەربىنىڭ سۈزۈك رەڭلىك شىشە ياساشىكى
مەخپىي سىرتىنى ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋچىلار ۋە جۇڭگوغا بىلدۈرۈپ قويغان
ئۇنىڭدىن بۇرۇن خەنزۇلار رەڭلىك شىشە ياساشنى بىلمەيتتى ۋە ئۇلار رەڭلىك شىشەنى
ناھايىتى يۇقىرى باھادا غەربتىن سۈرىيىدىن سېتىپ ئېلىشقا مەجبۇر ئىدى ۋە شۇنىڭ
ئۈچۈن خەنزۇلار ئۇزۇندىن بېرى رەڭلىك شىشە ياساشنىڭ سىرتىنى غەربتىن بىلىپ
ئېلىشقا ئۇرۇنۇپ كەلگەنىدى ۋە بۇنداق ئۇرۇش مىلادىيەنىڭ ۱۱۱۱-يىلى ياۋچىلارنىڭ
ياردىمى بىلەن ئەمەلگە ئاشتى ۋە

بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك تارىخى پاكىتلار مۇنداق ۋە شىمالى سۇلالىلەر تارىخىدىكى
خاتىرىگە ئاساسلانغاندا شىمالى ۋېي خانلىقى مىلادىيەنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-
يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋە ئىككىنچى خانى تۇباناۋىنىڭ ۋاقتىدا مىلادىيەنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن

جۇڭگوغا كىرگەن بولسا داپ نەي سۇناي قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى ئوتتۇرا ئاسىيادىن ئۇيغۇرلاردىن كىرگەن بولۇپمۇ سۈي سۇلالىسى ۋە ۋەنگ ۋەنگ تاڭ سۇلالىسى ۋەنگ ۋەنگ دەۋرىدە ئۇيغۇرلار جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ تەرەققىياتىغا ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشقان مىلادىنىڭ ۋەنگ ۋەنگ يىلى كۆك تۈرك خانلىقىنىڭ بىكە مەلىكەلىرىدىن ئاسىنا بىكە شىمالى جۇ سۇلالىسى ۋەنگ ۋەنگ نىڭ خانى جۇشۈەندىغا ياتلىق قىلىنغاندا تۈرك خاقانلىقىنىڭ پايتەختى ئۇتۇ كۈندىن چاڭئەنگە شىتەنگە ئاسىنا بىكە بىلەن بىللە سۇجاۋا ئاتلىق مەشھۇر مۇزىكا ئۇستازىمۇ كەلگەن ئۇ كۇچارلىق بولۇپ سۈي سۇلالىسى ۋاقتىدا ۋەنگ ۋەنگ چاڭئەندە ئۇزۇن مۇددەت تۇرغان سۇجاۋا شۇ مەزگىلدە جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ بەكمۇ تۆۋەن نامراتلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ جۇڭگو مۇزىكىچىلىقىنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش ئۇنىڭ سەنئىتىنى ناھايىتى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن مۇكەممەل بولغان توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلغان ئۇلار تۆۋەندىكىچە ۋەنگ ۋەنگ

كۇچار مۇزىكىسى

قەشقەر مۇزىكىسى

بۇخارا مۇزىكىسى

سەمەرقەنت مۇزىكىسى

غەربىي لياۋ مۇزىكىسى

ھىندى مۇزىكىسى

كۈرىيە مۇزىكىسى

چىڭ مۇزىكىسى

لى خۇا مۇزىكىسى ۋەنگ ۋەنگ

بۇنىڭ ئىچىدە چىڭ مۇزىكىسى بىلەن لى خۇا مۇزىكىسى جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى مۇزىكىسى ئىدى بۇنىڭدىن باشقا يەتتە خىل مۇزىكىنىڭ ئىچىدىن ھىندى مۇزىكىسى بىلەن كۈرىيە مۇزىكىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا قالغان بەش خىل مۇزىكا كۇچار مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى ۋەنگ ۋەنگ

سۇجاۋا پىيىبا چېلىشقا ناھايىتى ئۇستا بولۇپ شۇ چاغدا جۇڭگودىن ئۇنىڭغا تەڭ كەلگەندەك بىرەر مۇزىكانت چىققان ئەمەس شۇڭا ئۇ مۇزىكا ئۇستازى دېگەن ھۆرمەتلىك نامغا ئىگە بولغان ۋەنگ ۋەنگ

جۇڭگو تاڭ سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە ۋەنگ ۋەنگ سۇجاۋا يارىتىپ بەرگەن توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئاساسىدا ۋەنگ ۋەنگ يىلى يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلدى ۋەنگ ۋەنگ

بۇلار تۆۋەندىكىچە ۱۱ كۇچار مۇزىكىسى ۱۱ قەشقەر مۇزىكىسى ۱۱ تۇرپان مۇزىكىسى ۱۱ غەربىي لياۋ مۇزىكىسى ۱۱ بۇخارا مۇزىكىسى ۱۱ سەمەرقەنت مۇزىكىسى ۱۱ كامبۇدزا مۇزىكىسى ۱۱ كورىيە مۇزىكىسى ۱۱ يەن مۇزىكىسى ۱۱ چىڭ شاڭ مۇزىكىسى ۱۱ مانا شۇ ئون يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئىچىدە ئالتە خىل مۇزىكا ۱۱ بۇنىڭغا تۇرپان مۇزىكىسى قوشۇلغان ۱۱ كۇچار مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى ۱۱ بۇنىڭ ئىچىدىكى غەربىي لياۋ مۇزىكىسىمۇ مەلۇم دەرىجىدە خەنزۇ مۇزىكىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ھون مۇزىكىسى بولۇپ قەدىمكى ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى ۱۱ بۇنىڭدىن تاشقىرى كۇچار ئۇسۇلىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر ئۇسۇل سەنئىتىمۇ ئۇيغۇر مىللى ھەيكەلتاراشلىقى بىلەن رەسسامچىلىقنىڭ ئەنئەنىۋى ئالاھىدىلىكلىرىنى ئاساس قىلغان بۇددا سەنئىتىمۇ ۱۱ ئاساسەن ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق ۱۱ خەنزۇلارنىڭ ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق سەنئىتىگىمۇ كۈچلۈك تەسىر قىلغان ۱۱ بۇنىڭغا دۇڭخۇاڭ مىڭ ئۆيىدىكى ھەيكەللەر تام سىزما رەسىملىرى ئىسپات بولىدۇ ۱۱ شۇنىمۇ ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى ۱۱ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا خوتەنلىك ئۇيغۇر رەسسامى يۇچىيىزىڭ تاڭ سۇلالىسى پادىشاھى لى شىمىنىڭ ۱۱۱۱۱۱۱۱ تەكلىۋىگە بىنائەن شىئەنگە كېلىپ ساكيامۇنىڭ تىپىك سۈرىتىنى سىزىپ بەرگەن ۱۱ جۇڭگو رەسساملىرى بۇددا رەسسامچىلىقىدىكى رەسىم سىزىش سەنئىتىنى ۋە غەرب ئەللىرىدىكى كىشىلەرنىڭ رەسىمىنى سىزىش سەنئىتىنى ئۇنىڭدىن ئۆگەنگەن ۱۱ چۈنكى يۇچىيىزىڭ رەسسامچىلىقتا ۱۱ غەرب ئۇسلۇبىدىكى رەسسامچىلىقتا ۱۱ تەڭدىشى يوق رەسسام ئىدى ۱۱ جۇڭگونىڭ قەدىمكى چاغدىكى مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ ۱۱ پەلسەپە بىلەن ئەدەبىياتنىڭ ۱۱ بېيىشى ۋە يۈكسۈلۈشىنى ئۇيغۇرلارنىڭ قوشقان ئۆچمەس تۆھپىسىدىن ئاجرىتىپ قاراش تولىمۇ بىمەنىلىك بولىدۇ ۱۱ بۇددا دىنى ئەڭ دەسلەپ جۇڭگو تارقىلىشىنى بۇرۇن ئۇيغۇرلار ئارىسىدا يىلتىز تارتقان ئىدى ۱۱ ئۇيغۇلار ئىچىدىن چىققان مەشھۇر بۇددىست راھىبلار ۱۱ ئەسىردىن باشلاپ بۇددا دىنىنى جۇڭگوغا تونۇشتۇرۇشقا كىرىشكەن ۱۱ بۇنىڭغا كۇچارلىق ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسۇپ ۋە مەشھۇر تەرجىمان شائىر كوماراجىۋانى مىسال كەلتۈرۈش بېتەرلىك ۱۱ كوماراجىۋا ۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱۱۱۱۱ يىلى تۇغۇلۇپ ۱۱۱۱۱۱۱۱ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن ۱۱ كىچىك ۋاقتىدا دادىسىغا ئەگىشىپ ھىندىستانغا بارغان ۱۱ ئۇ ھىندىستاندا كۆپ يىللار تۇرۇپ بۇددىزىم ئەقىدىلىرىنى تىرىشىپ ئۆگەنگەن ۱۱ شۇ چاغلاردا بۇددىزىم تەلىماتىدا ماخىيانا ۋە خىنپايانا دەپ ئاتىلىدىغان چوڭ ئىككى مەزھەپ ئىككى ئېقىم بار ئىدى ۱۱ كوماراجىۋا بۇ ئىككى چوڭ مەزھەپ ئىچىدىن خىنپايانا مەزھىپىنى قوبۇل قىلغان ۱۱ ئۇ ھىندىستاندىن قايتىپ كېلىۋاتقان چاغدا قەشقەردە شورى ئاساما ئاتلىق بۇددا راھىپىغا يولۇققان ۋە ئۇنىڭدىن ماخىيانا مەزھىپىنى ئۆگىتىپ بۇرۇن قوبۇل قىلغان خىنپايانا مەزھىپىدىن ۋاز كەچكەن ۱۱ كوماراجىۋا قەشقەردىن ئۆتۈپ ئاقسۇغا كەلگەندە ئاجايىپ بىر راھىپقا يولۇققان ۱۱ ئۇ راھىپ ئۆزىنى دۇنيادا تەڭداشسىز راھىپ ھېسابلاپ ھەمىشە ماختىتىپ ۱۱ ئەگەر بۇددا ئەقىدىلىرى بويىچە بىرەر كىشى مەن بىلەن مۇنازىرىلىشىپ مېنى يېڭىدىغان بولسا ئۇنداق كىشىگە بېشىمنى كېسىپ بېرىمەن ۱۱ دەيدىكەن ۱۱ كوماراجىۋا شۇ راھىپ بىلەن مۇنازىرىلىشىپ ئۇنى يېڭىپ قويىدۇ ۱۱ بۇ ۋەقە غەربتىكى بۇددا دۇنياسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرىدۇ ۱۱ كوماراجىۋانىڭ داڭقى غەرب ئەللىرىگە

تارقىلىدۇ ۋە قەدىن كۇچار خانى ناھايىتى چوڭ پەخىرلىتىش ھېس قىلىپ كوماراجىۋانىڭ ئالدىغا ۋە ئاقسۇغا كېلىپ ئۇنى ئىززەت ۋە ھۆرمەت بىلەن كۇچارغا ئېلىپ كېتىدۇ ۋە كوماراجىۋانى كۇچار دۆلىتىنىڭ بېرى ئۇستازى دەپ جاكالایدۇ ۋە تارىختىن خەۋرى بار كىشىلەرگە مەلۇم بولغاندەك كوماراجىۋا مەلۇم سەۋەبلەر بىلەن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى ھازىرقى گەنسۇنىڭ ئوۋىيىغا كەلگەن ۋە شۇ جايدا ۱۱۱۱-يىلى تۇرغان ۋە كوماراجىۋا شۇ مەزگىلدە خەنزۇ يېزىقىنى ئىلىنى ۋە پۇختا مۇكەممەل چوڭقۇر ئۆگەنگەن ۋە شۇ چاغدىكى جۇڭگو تارىخىدا ئىككى چىن سۇلالىسى بىلەن شىمالى ۋە جەنۇبى سۇلالىلەر دەۋرى دەپ ئاتالغان ناھايىتى قالايمىقان ۋە ئاساسەن ئۇرۇش قالايمىقانچىلىقى بىر دەۋر ئىدى جۇڭگودىكى بەزى خانلىقلارنىڭ ئالىي ھۆكۈمرانلىرى بۇددا دىنىنىڭ نادان ساددا خەلقلەرنى ئاسانلا ئالداپ كېتەلەيدىغان پائىسىپ ئىدىيىسىدىن پايدىلىنىپ خەلقنى بىخۇنلاشتۇرۇپ ئۆزلىرىگە قارشى چىقمايدىغان يۇۋاش پۇقرالارغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ھىچنەرسىگە قارىماي بارلىق تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىپ بۇددا دىنىنى تەشەببۇس قىلىۋاتقان ئىدى ۋە بۇددا دىنىغا كۈچلۈك تەرىپدار بولغان كېيىنكى چىن خانلىقى ۱۱۱۱-يىلى ۱۱۱۱-يىلى خانى ياۋشىيىن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە خان بولغان ۋە مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى كوماراجىۋانى تەكلىپ قىلىپ شىئەنگە ئېلىپ كەلگەن ۋە ئۇنى دۆلەتنىڭ بېرى ئۇستازى دەپ جاكالىغان ۋە ياۋشىيىننىڭ يارىتىپ بەرگەن كەڭ ئىمكانىيىتىدىن پايدىلانغان كوماراجىۋا شىئەندىكى مەشھۇر بۇددا ئىبادەتخانىلىرىنىڭ بىرىدە ۱۱۱۱-شاگىرتقا بۇددا ئەقىدىلىرىدىن دەرس بەرگەن ۋە ياۋشىيىن دائىم ئىبادەتخانىغا بېرىپ ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلىغان ۋە كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن بىر قانچىسى دائىشمەن ۋە ئۇلىيا دېگەن نامغا ئىگە بولغان ۋە كوماراجىۋا شىئەندە بۇددا ئەقىدىلىرىدىن دەرس ئۆتكەندىن تاشقىرى بۇددا نامىلاردىن ۱۱۱۱-جىلىدىلىق ۱۱۱۱-پارچە كىتابنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان ۋە بۇنىڭدىن باشقا بەدىئىيلىكى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان بۇددا رىۋايەتلىرىدىن ناھايىتى نۇرغۇن ئەسەرلەرنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان ۋە ئۇنىڭ قولىدىن چىققان تەرجىمە ئەسەرلەرنىڭ تىلى بەكمۇ راۋان ۋە مەزمۇنى چوڭقۇر بولسىمۇ چۈشىنىشلىك بولغان ۋە كوماراجىۋانىڭ دىن پەلسەپە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى پائالىيىتى جۇڭگو بۇددىزىم پەلسەپىسىنىڭ ۋە ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا ناھايىتى كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتكەن ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسوپ داڭلىق تەرجىمان تالانتلىق شائىر دېگەن نامغا ئىگە بولغان ۋە خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا قەدىمكى چاغدىن تارتىپ ۱۱۱۱-ئەسىرگىچە ئۇلۇغ ساياھەتچى ماگېلان غەرب بىلەن شەرق ۋە شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى دېڭىز ئوكيان يولىنى ئاچقۇچى ۋە ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى ئاتالمىش يىپەك يولى ۋە يالغۇزلا غەرب بىلەن شەرق ئەللىرى ئارا سودا ئارقىلىق ئىقتىساد ئالماشتۇرۇش يولى بولۇپلا قالماستىن مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق شەرق ئەللىرى بىلەن غەرب ئەللىرىنىڭ قەدىمكى ئەنئەنىۋى مىللى مەدەنىيىتى ئاساسىدا شانلىق يۈكسەك مەدەنىيەت يارىتىشىدا ئالتۇن كۆۋرۈكلۈك رول ئوينىغان ۋە بولۇپمۇ بۇ ئۇلۇغ تارىخىي مۇجىزىدە ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى ئاساسى ئۈگىنىش ۋە تونۇشتۇرۇش جەھەتتە رولىنى ئوينىغان ۋە

ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى ئۆز تارىخىنىڭ ئۇزاق داۋام قىلغان قەدىمكى باسقۇچلىرىدا ئىران ئەھمەنلار سۇلالىسى مىلادىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇنقى چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن گىرىك باكتىرىيە پادىشاھلىقى مىلادىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇنقى چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ياۋچىلار دۆلىتى بولغان توخارىستان مىلادىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇنقى چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن كوشات ئېمپىرىيىسى مىلادىدىن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ ۱۰۰۰ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ئاق ھون ئېمپىرىيىسى مىلادىنىڭ ۱۰۰۰ يىلىدىن ۱۰۰۰ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ قەدىمكى چاغدىكى شانلىق مەدەنىيىتىنى يارىتىشىدا قاتناشقان بولسا تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ناھايىتى يۈكسەك مەدەنىيەتنى ياراتقۇچىلار قاتارىدىن ئۈستۈن ئورۇن ئالغان ئىدى.